

BAYAAN TIRSI 17/1994

BAYAANKA OGAYSIINTA DHAQAN GALKA DASTUURKA DIB LOO HABEYEY EE DAWLADA DEEGAANKA SOOMAALIDA

Maadama, shacabka Deegaanka Soomaalidu, wakiiladooda ay soo doorteen ku ansixyeen dastuurka dib loo habeeyay ee dawlada deegaanka Soomaalida Miyaasiya, 1994, ayaa waxaa halkan lagu bayaamiyay sidan soo socota:-

1. Ciwaan Gaaban

Bayaankan Waxaa loogu yeedhayaa “Bayaanka ogaysiinta dhaqan galka dastuurka dib loo habeeyay ee Dawalda deegaanka Soomaalida, bayaan Tirsi 15/1994”

2. Dhaqan Galka Dastuurka

Dastuurka dib loo habeeyay ee dawlada deegaanka soomalidu waxaa uu si buuxda u dhaqan galay una hirgalay Miyaasiya, 1994.

3. Bayaankani waa inuu dhaqan galaa Miyaasiya, 1994.

JIGJIGA, MIYAASIYA, 1994
C/RASHID DUULANE RAFLE
MADAXWEYNAHA DAWLADA
DEEGAANKA SOOMAALIDA.

ARAAR

Shacabka Soomaaliyeed iyo qowmiyadaha kale ee dalkaba waxaa ku habsaday cadaadiskii kaligii taliska ahaa, kana cabudhiyey xuquuqaha dimuqraadiyadeed, islamarkaana dhaqan-galiyay nidaam siyaasadeed, shaqaale, bulsho oo majiro habaowsan taasoo horseeday fakhri iyo dib u dhac balaadhan. Waxaan aaminsanahay taliskii hore isla dalka gudihisa inaanu ka ahayn muwaadinimada heerka labaad, inaanu arintaasi hor istaagno, kusii noolaanshaha silic iyo rafaad ayaa waxay mid aan taageersanahay si aan soo noqod lahayn in loo saxo.

Halgankii ay mudada dheer ku soo jireen Qowmiyadaha iyo shucuubta kala gadisan ee dalka ee kaga qaadeen xukuumadii kaligii taliska ahayd, ayaa dhaxalsiisay muwaadiniinta dalka xuquuqda ismaamulka aayo-ka tashi ilaa heer gu'itaan. Waxaa kale oo lagu xaqiijiyay aadamiga iyo kuwo kale ee dimuqraadiyadeed ee Qawmiyadaha iyo shucuubta kala gedisan ee dalka kunool.

Dalku inuu noqdo mid ku sifoobay saraynta sharci , fahamka nidaamka federaaliga ee dimuqraadiyadeed inuu yahay mid dedejinaya horumarkeena guud inagoo ku xisaabtamayna;

Anagoo ah shacabka soomaaliyeed maadama oo aanu si adag u aaminsanahay horumar dhaqaale oo degdeg ah, nabadgelyo waarta iyo dimuqraadiyad adag in lagu gaadhi karo lahaanshaha dastuur gaar ahaaneed oo dhamaanba dhaqan galinaya xuquuqaha dhamaystiran ee dastuuriga ah kuna salaysan Dastuurka jamhuuriyada Dimuqraadiga, iyadoo aanu ka duulayno nidaamka dimuqraadiyadeed ee aan kusoo dooranay wakiilada golaha xildhibaanada ee dastuurka deeganka ee lagu shaqaynayay ilaa hada ansixiyay Hamle 10/1987, ayaa Dastuurkan lagu muujiyay habayn isku dubaridan oo dawli ah oo lagu sameeyay dib u habayn qoto dheer. Gaar ahaan, arrimaha ku saabsan sidii kor loogu qaadi lahaa nolosha xoolo dhaqatada, caddaanta shaqada dawlada, masuuliyada u raacashada dadku u raacanayo wakiiladooda iyo qaabdhismeedka haboon ee dawlada.

Ayaa gaba-gabadii halkan maanta oo ay taariikhdu Tahay miyaasiya 1994 tii, Golaha xildhibaanadu kal-fadhigoodii laad ee caadiga ahaa oo ka dhacay magaalada Jig-jiga, Gudigii loo xilsaaray dib u habaynta dastuurka markii ay na soo hordhageen ee aanu si qoto dheer uga doodnay ayaanu cod ku ansixinay Dastuurkan.

CUTUBKA KOOWAAD

QODDOBO GUUD

QOD.1AAD

MAGACA DAWLADDA

Dastuurkani wuxuu dejinayaa qaab-dhismeed dimuqraadi ah, iyadoo taasi laga duulayana waxaa la dhisay dawlad lagu magacaabi doono:

“Dawladda degaanka soomaalida”

Qod. 2^{aad}

Xuduuda deegaanka

1. Degaanka soomaalidu wuxuu ka kooban yahay dhul isku xidhan oo ay degan yihiin umadda soomaalida iyo cid kasta oo dooratay inay deegaanka degaan.

- Waxaa dhinaca waqooyi ka xiga degaanka cafarta iyo dawladdaha jabuuti iyo soomaaliya;
- Dhinaca koonfureed dawlada kiiniya;
- Dhinaca bari dawlada soomaaliya;
- Dhinaca galbeedna degaanka oromiya.

2. Iyadoo tirsiga 1^{aad} ee qodobka uu sidiisa yahay, haddana marka ay lagama maarmaan noqdaan isbeddelo xuduudeed waxaa lagu xallinayaa sida uu qabo dastuurka jamahuuriyadda dimoqraadiga federaalka itoobiya qodobkiisa 48^{aad}.

Qod. 3^{aad}

Calanka dawladda degaanka

Calanka degaanku waxaa uu u samaysan yahay qaab ka kooban midabo is hoos yaala oo ugu sareeyo cagaar, caddaan dhexda ah iyo casaanka oo ugu hooseeya. Xaga bidixdan waxaa ka soo gala saddex-gees buluug ah oo ay dhexda kaga astaysan tahay xiddig cad oo shan gees ah.

Qod. 4^{aad}

Astaanta degaanka.

Dawlada degaanka astaanteedu waa labada calaamadood ee warshedaha & beeraha oo labada dhinac ku kala yaal xeedho korka fandhaal ku wadata Xiddig korka kaga samaysan wan madax madow oo xeedhada ku dhex samaysan hoosta oo ay ku qoran tahay D.D.S.

Qod. 5^{aad}

Heesta degaanka

Heesta degaanka iyadoo u taagan ujeeddooyinka dastuurka, taariikhda, dhaqanka iyo afka degaanka iyo weliba himilada uu shacabku degaanku u qabo in si dimoqraadiyadi ku dheehan tahay uu ula noolaado dadyawga kale ee itoobiya, muujinaysana rajada loo qobo horumarka umadda degaanka, ayaa waxaa lagu qeexayaa xeer gooni ah.

Qod.6^{aad}

Afka shaqo ee degaanka

Afka rasmiga ah ee shaqo ee deegaanku waa af-soomaaliga.

Qod.7^{aad}

Magaalo madaxda degaanka

Magaalo madaxda degaanku waa jig-jiga.

Qod.8^{aad}

Jinsiga

Dastuurkani Qodobada uu luuqad ahaan labka u dhigayo, dhaddigana wuu u taagan yahay.

Cutubka 2^{aad}

Mabaadiida aasaasiga ah ee dastuurka

Qodobka 9^{aad}

Sarraynta dadweynaha

1. Awoodda sare ee dawladnimo waxa iska leh umadda soomaalida.
2. Waxaa dadweynaha deegaanka sareyntooda u muujinaya wakiiladooda ay ku soo doortaan si waafaqsan dastuurka iyo ka qayb-qaadashadooda tooska ah ee hanaanka dimoqraadiga ah.

Qod. 10-aad

Saraynta dastuurka

oo la ilaalinayo sarraynta dastuurka dawladda federaalka ee itoobiya;

1. Dastuurkani waa sharciga ugu sareeya degaanka, fulitaan sharci ma yeelan karaan sharci kasta, ha ahaadaan xeer dhaqameedyo ama qaraaro ay gaadheen hay'ado ama mas'uuliyiin dawladdeed haddii ay ka hor imanayaan dastuurkan.
2. Dhammaan dadweynaha, hay'addaha dawliga, ururada siyaasadeed, isu tagyada dadweyne iyo hawl- wadeenadooduba waxa xil ka saaran yahay xurmaynta, hirgelinta iyo u hoggaansanaanta dastuurka.
3. way reeban tahay in tab kasta oo ka baxsan qaab dastuurkani xeerinayo lagu hanto awoodda dawladnimo.

Qod.11^{aad}

Xuquuqaha aadamaha iyo dimoqraadiyada

1. Xuquuqda aadami (qofnimo) iyo xorriyaadka la xidhiidha oo ka dhasha dabeecada iyo nuxurka bini aadmi, waa kuwa aan lagu xad-gudbi Karin amaba la dhibi Karin.
2. Xuquuqda bini'aadmi iyo dimoqraadiyadeed ee muwaadiniinta iyo dadweynuhuba waa kuwo ay tahay in la ixtiraamo, lana xushmeeyo.

Qod.12aad

Kala soocida dawladda iyo diinta

1. Diinta iyo dawladdu way kala soocan yihiin
2. Diin dawli ah majirto.
3. Dawladdu ma fargelin karo diinta, sidoo kale diintu ma faragelin karto dawladda.

Qod. 13^{aad}

Hab-Dhaqanka iyo la xisaabtanka dawladda

1. Gudashada shaqooyinka dawladdu waa inay noqotaa si cad- caddaani ku dhehan tahay.
2. Sarkaal xil umaddeed haya ama mudane la soo doortay wuxuu mas'uul ka yahay ka soo bixid la'aanta xilka iyo waajibaadka saaran.
3. Hadday dadweynaha ka lunto kalsoonidii ay ku qabeen mudane ay soo doorteen, waxay kala noqon karaan codkoodii faah-faahintiisa sharciga ayaa xeerineya.

Cutubka 3^{aad}

Qaybta 1^{aad}

Xuquuqda iyo xorriyaadka asaasiga ah

Qod. 14^{aad}

Hirgelinta iyo fasiraad dastuurka

1. Hay'addaha xeer-dajinta, fulinta iyo kuwa garsoorku heer kastaba ha ahaadeen, waxay mas'uul ka yihiin, waajibaadna ka saaran yahay xurmaynta iyo dhaqan-gelinta qoddobada ku xusan cutubkan.
2. Xuquuqda iyo xorriyaadka aasaasiga ah ee ku cad dastuurka waxa loo fasirayaa si waafaqsan mabaadi'da baaqa caalamiga ah ee xuquuqda aadamiga, heshiisyada iyo dukumentinga caalamiga ee lagu ilaalinayo xuquuqda aadami ee ay itoobiya aqoonsatay.

Qod. 15^{aad}

Xuquuqaha Aadamiga

Qof kasta wuxuu aadaminimadiisa xaq u leeyahay inuu noolaado, badbaadada jidhkiisa iyo xorriyad buuxda oo aan lagu xad-gudbi Karin, lagana qaadi Karin.

Qod. 16^{aad}

Xaqa nolosha

Qof kasta wuxuu xaq u leeyahay inuu noolaado, qudh-gooyana laguma xasayn karo haddaanu gaysanin dambi culus oo u dhigma oo sharcigu qeexay.

Qod.17^{aad}

Xaqa nabad-qabka jidhka qofka

Qof kasta wuxuu xaq u leeyahay inaan waxyeelo loo gaysan jidhkiisa.

Qod.18^{aad}

Xaqa xorriyadda

1. Qofna lagama qaadi karo xorriyadiisa haddaanay jirin sabab waafaqsan qaab sharcigu dhigay.
2. Qofna looma xidhi karo si sharciga ka baxsan, lamana hayn karo iyadoon dambi lagu soo oogin.

Qod. 19^{aad}

Reebanaanta ku dhaqanka falalka aadminimada ka baxsan

1. Qof kasta wuxuu xaq u leeyahay in aan loo ciqaabin si naxariis darro ah oo bini'aadminimada ka baxsan ama sharaftiisa wax u dhimi karta.
  2. Qofna lama adoonsan karo, khasabna looguma shaqaysan karo. Waxaa reeban ujeeddo kasta ha lahaatee in laga ganacsado dadka.
  3. Qofna looma diri karo shaqo khasab ah ama sandulayn ah.
  4. Qeexida ama ula jeedada tirsiga 3aad ee qodobkan “shaqo khasab ama sandulayn ah” kuma jiraan:-
    - b) Qof ama adeeg kasta oo sharci ahaan looga baahanyahay qofku intuu xadhiga ku jiro ama looga dhigayo shuruud ka sii deyn xadhigiisa
- t) Dadka damiirkoodu diido gudashada hawl ciidan dabadeed loogu beddelo shaqo kale.
- j) Adeeg walba oo loo baahdo marka lagu jiro xaalad deg-deg ah ama marka ay dhacdo masiibo khatar-gelinaysa nolosha iyo daryeelka beesha.
  - x) Dhaq-dhaqaaqa dhaqaale iyo horumar bulsheed oo iskaa wax u qabso ah bulsho uga hirgelinayso aaggeeda.

Qod. 20^{aad}

Xuquuqda dadka xidhan

1. Dadka la xidho waxay xaq u leeyihiin in isla markiiba lala socodsiiyo sababta xadhigooda iyo dacwadda lagu soo oogay. Taas oo loogu sheegayo luuqada ay garanayaan.
2. Dadka la soo xidho waxay xaq uleeyihiin inay aaminsanaadaan markii la soo qabto waxayna xaq u leeyihiin in si deg deg ah, luuqada ay garanayaan loogu sheego in hadalka ay yidhaahdaan loo isticmaali karo caddeyn lid ku ah oo la horkeeni karo maxkamadda.
3. Qofka la xidho wuxuu xaq u leeyahay in 48- saacadood gudahood la horkeeno maxkamada. Wakhtigaas kuma jirto muddada caadi ahaan lagu gaadhayo maxkamadda la hor keenayo. Marka maxkamadda la horgeeyana wuxuu xaq uleeyahay in si deg-deg ah loo siiyo faah-faahin sababta xadhigiisa oo ku salaysan dambiga lagu soo eeddeeyey
4. Haddii sarkaalka booliska ah ee soo xidhay ama sharci fuliyuhu ku guul- daraysto inuu ku keeno shakhsiyaadka xidhan maxkamadda horteeda wakhtiga loogu talo-galay, oo uu sheegi waayo sababta xadhigooda, shakhsiyaadka oo dhami waxay xaq aan laga qaadi karin u leeyihiin in ay cabasho gaystaan maxkamadda si loo sii daayo. Haddii caddaalad ahaan looga baahdo xadhigooda maxkamadadu way amri karta in rumaan ahaan lagu hayo ama booliska lagu celiyo wakhti kooban, haddii la codsado si loo dhamaystiro baadhitaanka loo baahan yahay, go'aaminta wakhtiga dheeraadka ah ee baadhista maxkamaddu waxay xaqiijin in hay'addaha sharci fulinta mas'uul ka ahi dhamaystiraan baadhista iyagoo tixgelinaysa xaqa qofka xidhani u leeyahay dhakhso u horgaynta maxkamadda .
5. Dadka la xidho laguma qasbi karo qirasho ama caddeyn loo adeegsado si ku lid ah. Caddeyn walba oo xoog ama khasab lagu helo waa wax kama jiraan, laman aqbali karo.

6. Dadka la xidho waxay xaq u leeyihiin in lagu sii daayo dammin duruufaha aan caadiga ahayn ee sharcigu tilmaamo maxkamaddu way diidi kartaa damminka amase codsan karta dammaanad qaad ku filan sii deynta qofka xidhan.

Qod. 21^{aad}

Xuquuqda Eedaysanaha

1. Eeddaysaneyaashu marka dacwad lagu soo oogo kadib, waxay xaq u leeyihiin in wakhti maangal ah gudaheed lagu horkeeno maxkamad sharciyeed oo rasmi ah oo dadweynaha u furan. Hase yeeshee, waxay maxkamaddu dood ka xidhan dadweynaha dhagaysan kartaa iyadoo ilaalinaysa xaqa dhinacyyada ay dacwadu khusaysaa u leeyihiin gaarnimo, akhlaaqada guud iyo bad-baadada qarameed.
2. Eeddaysaneyaashu waxay xaq u leeyihiin in loo sheego oo si tifatiran oo qoraal ah lagu siiyo dacwadda lagu soo oogay.
3. Eeddaysaneyaashu waxay xaq u leeyihiin, muddada dacwaddoodu socoto inaan loo arag dambiileyaal illaa inta danbigooda lagu caddeynayo sida sharcigu dhigayo iyo inaan lagu khasbin in ay isku markhaati furaan.
4. Eeddaysaneyaashu waxay xaq u leeyihiin inay helaan caddeyn kasta oo lagu oogay, su'aalo waydiinta markhaatiyaasha lidka ku ah inay soo bandhigaan ama loo soo bandhigo caddeymo xoojiya difaacooda iyo weliba in loo dhegaysto markhaatiyaashooda.
5. Eeddaysaneyaashu waxay xaq u leeyihiin inay qabsadaan qoreen. Haddiise ay awood u waayaan, lagana yaabo in cadaalad daro ka dhalato waxay xaq u leeyihiin in dawladdu u qabato qareen.
6. qof kasta wuxuu xaq u leeyahay in uu go'aanka maxkamadded uga qaato rafcaan maxkamad kale oo awood rafcaan leh.
7. Haddii doodu ay maxkamada kaga socoto luqad aanay eedaysanayaashu garanayn waxaa ay xaq u leeyihiin in ay codsadaan in kharashka dawlada loogu tarjumo dooda.

Qod.22^{-aad}

Xuquuqda maxaabiista Garsugeyaasta ah iyo kuwa

Xukuman

1. Maxaabiista garsugeyaasha ah iyo kuwa xukuman waxay xaq u leeyihiin dhawrista xishmadooda qofnimo.
2. Waxay xaq u leeyihiin helida fursad ay kula soo xidhiidhaan ama ay ku soo booqdaan xaasaskooda, nimankooda, kuwa ay wada joogaan, ehelkooda,saaxiibadooda, culumaa’udiinka, dhakhaatiirta iyo qareenadooda.

Qod . 23^{aad}

Dib –u-noqosho la’aanta xeerka ciqaabta

1. Qofna dambiile kuma noqon karo fal uu galay ama uu gudan waayey oo amminta uu sameeyey aan dambi ku ahayn sharciga. Qofna laguma ciqaabi karo mid ka culus ciqaabtiisa uu sharcigu u gooyey dembi markii uu galay.
2. Iyadoo aan la beddelin sida ku cad tirsiga laad ee qodobakan,ayaa haddana sharciga gadaal laga sameeyaa oo u danaynaya eeddaysanaha ama xukumanaha loo cuskan karaa.

Qod. 24^{aad}

Reebanaanta laba jeer ciqaabka fal-dambiyeed qudha

Qofna mar labaad laguma ciqaabi karo, lagumana eeddayn karo fal-dambiyeed uu horey ugu mutaystay go’aan kama dambays ah “lagu xukumay ama lagu sii daayey” sida ku cad xeerka iyo habka ciqaabtaba.

Qod.25^{aad}

Xaqa sharafta iyo sumcadda

1. Qof walba wuxuu xaq u leeyahay in la xurmeeyo sharaftiisa iyo sumcaddiisa qofnimo.
2. Qof walba wuxuu xaq u leeyahay horumarinta qofnmadiisa si barbar socota xuquuqda muwaadiniinta kale.

3. Qof kasta wuxuu xaq u leeyahay tixgelin & maamush qofnimo meel kasta oo uu joogo.

Qod. 26^{aad}

Xaq Sinaanta

Dadka oo dhami sharciga hortiisa way u siman yihiin, waxayna xaq u leeyihiin inaan lagu kala takoorin difaaca sharcigu siinayo; Sidaasi awgeed, wuxuu sharcigu dadkoo dhan siinayaa difaac siman oo meelmar ah oo aan lagu kala takoorin tafiir, Qowmiyad, shacbi dabaqad, midab, jinsi, luuqad, Diin, mab'da siyaasadeed ama ra'yi-yeed, hanti, dhalasho ama darajo kale.

Qod 27 aad

Xaq nolosha Gaar Ahaaneed

1. Qof waliba wuxuu xaq u leeyahay noloshiisa gaar-ahaaneed oo ay ay ka mid yihiin qofka gurigiisa iyo naftiisa la iska baadhin, ama hanti uu leeyahay layska qaadanin.
2. Qofna laguma xad-gudbi karo qoraal u gaarka ah, diraaladiisa boosaha iyo xidhiidhadiisa uu sii mariyo telefoonada, qalabka isgaadhsiinata iyo tan elektaroonikada ah.
3. Saraakiisha dawladda waxa xil ka saaran yahay xurmaynta iyo ilaalinta xuquuqaha ku xusan, lama xaddeyn karo ka faa'iidaysiga xuquudaas, haddaanay jirin duruufo khasbaya in la koobo iyo sharciyo gaar ah oo ku wajahan daryeelka bad-baadada guud ee qaranimo, nabadda guud, ka hortagidda dambiyo, caafimaad akhlaaqda guud, xuquuqaha iyo xorriyaadka ay dadka kale leeyihiin.

Qod.28^{aad}

Xaq Diinta, Caqiidada Iyo Ra'yiga

1. Qof walba wuxuu xaq u leeyahay xorriyad fikir, damiir iyo mid diineedba. Xaqaas waxa ka mid ah xorriyadda in qof qaato diinta ama caqiidada uu iskii u doorta, uuna keli ahaantii ama wadar ahaan u muujiyo diinta ama caqiidada uu qaatay, una caabudo si ficil iyo baridba ah.
2. Cid kasta oo diin haysata si ay diintooda u fidiso caqiidadooana u dhisto waxaa loo fasaxayaa in ay samaysan karaan dugsiyo diini ah iyo hay'addo maamul diineed ahba, iyadoo aan lagu xad-xudbaynin tirsiga labaada ee qodobka 90aad ee dastuurka federaalka.
3. Qofna laguma jujuubi karo, ama habab kale looma adeegsan karo si loo xakameeyo xorriyadiisa uu ku haysanayo caqiidada uu doortay.
4. Waalidka iyo ilaaliyeyaadha sharciga ah ee caruurta waxay xaq u leeyihiin inay ubadakooda ku soo koriyaan wax barasho diintooda iyo akhlaaqdooda waafaqsan.
5. Xorriyadda cabiraada diinta ama caqiidada waxa xaddeyn kara keliya shuruucda loo soo saaro in lagu ilaalinayo amniga dadweynaha, nabad-gelyada, caafimaadka, waxbarashada, akhlaaqda dadweynaha, ama xuquuqda aasaasiga ah iyo madax banaanida muwaadiniinta kale iyo xaqiijinta kala madax banaanida diinta & dawlada.

Qod. 29^{aad}

Dambiyada Laga Galo Aadamiga

Jiritaanka dambiyada bini'aadnimada laga galay, sida ku qeexan heshiisyada caalamiga ah ee itoobiya saxiixday oo ay ka mid yihiin gumaadka, dilka maxkamada la'aaneed, uus-xabaalid, af-duubid, jidh dil iwm. Ma burin karo sharciga wakhtiga ku koobani. Dambiyadani ma geli karaan cafis madaxweyne, goleyaasha xeer dejinta amaba hay'addaha kale ee dawladdu bixiyaan.

Qaybta.2^{aad}

Xuquuqda dimoqraadiyadeed

Qod.30^{aad}

Xaqa fikirka, ra'yiga iyo hadalka

1. qof waliba wuxuu xaq u leeyahay inuu qaato fikirka uu doono si faragelin la'aan ah
2. qof waliba wuxuu xor u yahay dhiibashada ra'yigiisa si faragelin la'aan ah xaqaas waxa ka mid ah raadinta, gudbinta iyo helida wararka iy fikir kasta oo kale, qoraal ahaan, daabacaad, hab-suugaaneed ama hanaan kasta oo uu isagu door bido, iyadoon loo xaddeyn dalka gudhihiisa iyo dibaddiisaba.
3. xorriyadda saxaafadda ama qalabka kale ee war-baahineed iyo xorriyadda hal-abuuritaanka dhaqmeed waa mid dammaanad qaadan. Xorriyada tuulada waxaa si gaar ah uga mid ah;
  - a) reebanaanta nooc kasta oo faafreeb ah;
  - b) fursad u helida wararka saamaynaya danadaha dadweynaha
4. iyadoo laga duulayo ujeeddada isku-gudubka ama iswaydaarsiga xogaha, fikradaha iyo aragtiyadaba oo aasaas u ah dhaqan- galka nidaamka dimoqraadiga ah wuxuu sharcigu satuulafa hay'ad ahaan siinayaa ilaalin sharciyeed, taas oo sugaysa hawl-galkeeda xorta ah iyo awooda ay ku hanan karto aragtiyada kale duwan.
5. hay'addaha warbaahineed ee dawladdu maamusho ama ay maal-geliso waxay ku shaqaynayaan hab suurta galinaya cabbiraadda ra'iyiyada kala gedisan ee bulshada dhexdeeda ka jira
6. Xuquuqaha kor ku xusan waxa xaddeyn kara oo keliya shuruuc ku dhisan in madax-banaanida fikirka iyo wararkaba aan la xaddidin,iyada oo loo eegayo nuxurka ama saamaynta aragtida qof sheegay. Xaddeynta sharciyeed waxay ku salaysan tahay ilaalinta suubanaanshaha dhalinta iyo sharafta iyo sumcadda shakhsiyaadka. Dacaayad kasta oo dagaal iyo sidoo kale muujin fikrado guud oo loola jeedo in lagu dhaawaco karaamada bini'aadamka way ku reeban yihiin sharciga.
7. Muwaadin kasta oo ku xad-gudba xaddeynta isticmaalka xuquuqaha kor ku xusan waxa lala tiigsanayaa sharciga.

Qod. 31^{aad}

Xaqa isku-imaatinka, Banaanbaxa iyo Cabashooyinka

1. Qof waliba wuxuu xaq u leeyahay inuu isaga oo aan hubaysnayn si nabadgelyo ah dad kale ula shiro, ulana banana baxo, una gudbiyo cabashadiisa.si shirarka guryaha dibadooda ah iyo banana-baxyduba aanay meelaha laga wado dhibaato

ugu gaysan dhaq-dhaqaaqyada dadweynaha waa in la ilaaliyo nabad-gelyada, akhlaaqda guud iyo xuquuqaha dimoqraadiga ah.

2. Xaqani qofna kama bad-baadinayo in loo qabsado falkiisa iyadoo loo cuskanayo qawaaniinta loo soo saaray ilaalinta suubanaanta dhalinyarada, sharafta iyo sumcada shakhisaadka iyo shuruucda mamnuucaysa abaabul dagaal iyo cabiraada ra'yiyada ku wajahan dhimida sumcada bini'aadamka.

Qod.32^{aad}

Xorriyadda Is-abaabulida

Qof waliba wuxuu xaq u yahay inuu hadaf kasta awgii urur ahaan iskugu abaabulo. Waxa reeban jirtaanka ururrada loola jeedo inay ku xad-gudbaan qawaaniinka dalka u degsan ama si sharci darro ah u burburinaya nidaamka dastuuriga ah ama kuwa taageera falalkaas.

Qod. 33^{aad}

Xorriyadda Socodka

Iyadoo uu sidiisa yahay qodobka 32aad ee Dastuurka federaalka, qof kasta oo muwaasin ah ama si sharci ah degaanka ku jooga wuxuu xor u yahay inuu tago meel kasta oo degaanka ka tirsan, guri ka dhisto, ka shaqaysto, hanti ku yeesho & weliba in uu xilliga uu doono deegaanka uu ka tago

Qod. 34aad

Xuquuqda Shakhsiyeed ama

Qoyseed ee guurka

1. Ragga iyo Haweenka gaadhay da'da guurka ee sharcigu xeeriyey waxay xaq u leeyihiin inay is-guursadaan, iyadoo aan lagu takoorin isir, qowmiyad ama diintoona. Waxayna xaq siman u leeyihiin dhaqan gelinta guurka, muddada ay is qabaan iyo wakhtiga furitaanka. Waxaa la xeerin doonaa sharciyo lagu xaqiijiyo ilaalinta xuquuqda iyo danaha caruurta wakhtiga furitaanka.

2. Guurka waxa lagu aasaaso oo qudha madax-banaanida iyo rabitaanka buuxa ee labada qof ee is-guursanaya.
3. Qoysku waa unugga dabiiciga ah oo aasaas u ah bulshada, sidaas awoodna waa inuu helaa dhawrista buuxda ee bulshad iyo dawladdaba.
4. Iyadoo uu sharcigu u faah- faahin doono si gaar ah waxa loo soo saari karaa qawaaniin aqoonsata guurka lagu dhameeyo si waafaqsan diinta iyo habka xeer-dhaqameedka.
5. Dastuurkani ma diidana in khilaafyada la xidhiidha qof iyo qoys lagu xaliyo Diinta iyo Xeer-dhaqameedyada haddii ay ogol yihiin dhinacyadda is khilaafsan. Faah-faahinteedana waxa xeerin doona sharci.

Qod. 35^{aad}

Xuquuqda Haweenka

1. Haweenku way ula siman yihiin ragga wixii ku saabsan adeegsiga

Xuquuqaha iyo daryeelka uu xaqiijiyey dastuurkani .

2. Sida dastuurkani xeerinayo waxay haweenku dhinaca guurka raga la leeyihiin xaq siman.

Iyadoo la tixgelinayo yasidii iyo takooridii noqotay dhaxalka taariikheed ee haweenka, si loo helo sixitaan arrintaas la xidhiidha, waxay xaq u leeyihiin inay helaan tallaabooyin taageero oo dheeraad ah oo ay ka faa'iidaystaan. Hadafka tallaabooyinkaasi wuxuu noqonayaa mid dhinacyada siyaasada, bulshada, dhaqaalaha iyo dhismayaasha kale ee dawladda iyo kuwa gaar ah gaar ahaaneed haweenku uga qayb qaataan kuna helaan tixgelin gaara oo suura gelisa in ay si siman ula tartamaan ragga .

4. Dawladdu waa inay dhaqan-gelisaa xaq haweenku u leeyihiin inay ka xoroobaan dhaqammada duuga ah ee waxyeelaynaya Xeerarka, Dhaqamada iyo Caadooyinka haweenka u keenaya cadaadis iyo waxyeelo gaadha jidhkooda ama damiirkoodaba way reeban yihiin.

5. Haweenku waxay xaq u leeyihiin:-

- b) Fasaxa dhalmada iyo mushaharkooda oo buuxa. Muddada

fasaxa dhalmada waxa xeerin doona qaanuun tixgelinaya

dabeecada hawsha ay qabtaan, caafimaadkeeda, kan ilmaha iyo badbaadada qoyska intaba.

- t) Fasaxa dhalamada ee sharcigu u gooyey mushaharka dhan waxa raacsanaan kara fasaxa dhalamada ka hor.
6. Haweenka waxay xaq buuxa u leeyihiin in lagala tashado qorshaynta siyaasadaha horumarineed ee degaanka, habaynta iyo fulinta mashaariicda, gaar ahaan kuwa saamayn toos ah ku leh nolosha haweenka .
  7. Haweenku waxay waq u leeyihiin inay yeeshaan hanti, maamulaan, kormeeraan, adeegsadaan oo ay gudbiyaan. Siiba waxay xaq u leeyihiin in si siman loo arko xaq ay dhaxalka u leeyihiin.
  8. Haweenku waxay xaq la siman ka ragga u leeyihiin arrimaha shaqaaleynta, dalacaada, mushaharka iyo gudbinta xaq hawl-gabnimo.
  9. Haweenku si ay uga hortagaan dhibaatooyinka ka soo gaadha uurka iyo dhalamada, isla markaana ay u ilaaliyaan caafimaadkooda, waxay xaq u leeyihiin in loo fidiyo waxbarashada qorshaha qoyska, la socodsiin arrintaas khuseeysa iyo daryeel.

Qod. 36^{aad}

Xuquuqda Caruurta

1. Ilma walba wuxuu xaq u leeyahay
  - b) Noloshiisa;
  - t) Magac iyo dhalasho;
  - j) Aqoonsi iyo daryeel ay ka helaan waalidiintooda ama mas'uulkooda sharciyeed;
  - x) In aan falal ka faa'iidayso lagula kicin, laganan codsan ama sandulayn shaqo khatar ku ah waxbarashadooda, caafimaadkooda iyo daryeelkooda guud.
2. Arrimaha khuseeya caruurta ee ay fuliyaan hay'addaha dawladda kuwa gaar, maxkamaddaha sharciga, hay'addaha maamul ama xeer-dejineed, waxay wadar ahaantood ahmiyad weyn siinayaan maslaxada caruurta.
3. Ubadka dambiyo ay galaan loo geeyo goobaha dhaqan-toosinta, amase kuwa la geeyo goobaha dawladda iyo kuwa gaar ee xanaanaynta agoonta loogu talo-galay, way ka reeban tahay in dad waaweyn la joogo ama kula noolaado.
4. Caruurta aan guur ku dhalanin waxay la xuquuq yihiin kuwa guurka ku dhasha.

5. Dawladdu waxay agoonta u fidinaysaa daryeel gaar ahaaneed, waxayna dhiir-gelinaysaa sidii ay u dhismi lahaayeen hay'addo u gogol xaadha nidaam lagu fidiyo korsashadooda, waxbarashadooda iyo weliba daryeelka caafimaadkooda.

Qod. 37^{aad}

Xaqa Helitaanka Caddaalada

1. Qof waliba wuxuu xaq u leeyahay inuu arrimaha ama dhacdooyinka mudan u gudbiyo maxkamad ama hay'addii kale ee sharci ahaan awood Garsoor leh. Isla markaana uu helo go'aan ama xukun.
2. Go'aanka ama xukunka lagu xusay tirsiga laad ee qodobkan waxa kaloo raadsan kara:-
  - b) Urur kasta isagoo ka wakiil ah danaha guud ama kuwa gaar ahaaneed ee xubnihiisa.
  - t) Koox kasta ama shakhsiyaadka isku danta ah wakiilkooda.

Qod. 38^{aad}

Xaqa cod-bixinta iyo doorashada

1. Muwaadin kasta oo Itoobiyaan ah isagoon lagu takoorin midab, Qawmiyad, Qabiil, Jinsi, Luuqad, Diin, Siyaasad, Ra'yi ama darajo kaleba, wuxuu xaq u leeyahay:-
  - b) Inuu ka qayb-galo arrimaha maamulka dadweynaha isagoo u sii maraya wakiiladiisa uu sida tooska ah ee xorta ah u soo doortay.
  - t) Inuu si sharci ah u cod bixiyo markuu gaadho 18 jir
  - j) Inuu heerarka kala duwan ee doorashooyinka dawladda wax doorto, doorashooyinkaas oo ah kuwo dadkoo dhan saameeya, isla markaana dammaanad qaaday nidaam cod-bixineed oo qarsoodi ah oo uu qofku rabitaankiisa si madax banana ugu cabiri karo.
2. In la xurmeeyo xaqa uu qof walba u leeyahay inuu isagoo buuxinaya dhammaan shuruucda guud iyo kuwa gaar ahaaneedba rabitaankiisa xubin kaga noqdo axsaabta siyaasiga ah, ururada shaqaalaha, ganacsiga iyo kuwa xirfadeed intaba .

3. Doorashooyinka jagooyinka mas'uuliyadeed ee ururada ku cad tirsiga 2^{aad} ee qodobkan waxay u dhacayaan si madax banana oo dimuqraadi ah.
4. Sida ku xusan tirsiyada 2^{aad} iyo 3^{aad} ee qodobkan, waxa kale oo lagu dabaqayaa hay'addaha madaniga ah ee saamaynta balaadhan ku leh danaha dadweynaha.

Qod. 39^{aad}

Xuquuqda Qawmiyada Soomaalida

Wuxuu dastuurkani Qawmiyada Degaanka Soomaalida u xaqiijinayaa sida ku cad qodobka 39^{aad} ee dastuurka federaalka itoobiya xaqa aaya-ka-talinta illaa heer go'itaan. Sidaa darteed shacabka soomalidu:-

1. Wuxuu xaq u leeyahay inuu ku hadlo, qoro, kuna shaqaysto afkiisa, uuna kobciyo dhaqankiisa, isla markaana daryeelo taariikhdiisa iyo hiddihiisa.
2. Wuxuu xaq u leeyahay inuu deegaankiisa si buuxda u maamulo, una go'aamiyo arrimihiiisa isla markaana si dheelli tiranna oo caddaalad ah uga qayb-qaato dawladda federaalka.
3. Shacabka soomaalidu xaqa uu u leeyahay inuu iskii isku maamulo waxaa loola jeedaa inuu deegaankiisa ka dhisto maamul u gaar ah si dheeli-tirana uu wakiilo ugu yeesho dawladda federaalka.
4. Xaqa qawmiyadu u leedahay inay aayaheeda ka tashato illaa heer go'itaan wuxuu dhaqan-galayaa.

B) marka la hubiya in codsiga go'itaanka qawmiyadu haysto 2/3

(saddex dalool labo) codka golaha xildhibaanad dooda.

T) marka dawladda federaalku qaban-qaabiso afti dhici doonta

Saddex sanno gudahood ka dib, marka uu soo gaadho

Go'aanka go'itaanka ee golaha xil-dhibaanada

j) marka codka aftida dadweynaha intiisa badani taageerto go'aanka.

X) goorta dawladda federaalku ku wareejiso awoodaheedii golaha

xil-dhibaanada ee qawmiyada ee go'itaanka u codeeyey.

Kh) marka hantida loo qayb-sado si sharciga waafaqsan.

5. Dastuurkan gudihiisa "qawmiya" waxa loola jeedaa beelo wadaaga sansaan uu si baladhan uga muuqdo dhaqan ama hidde ay ku midaysan yihiin, waana kuwa leh

luuqad ay isku af gartaan ama aaminsanaan iyo nafsuyad midaysan, isla markaana ku nool degaan sida qaalibka ah xidhiidhsan.

Qod.40^{aad}

Xaqa lahaanshaha

1. Muwaadin walba waa in loo xurmeeyo xaqa lahaanshihiisa hanti gaar ahaaneed. Haddaan sharcigu u tilmaamin si kale, isagoo xeerinay dan guud, xaqaas waxa ka mid ah yeelashada, isticmaalka iyo iyadoo la jaanqadaysa xuquuqda muwaadiiinta kale inuu gado, dhaxal u bixiyo ama u wareejiyo siyaabo kale.
2. Hanti gaar ahaaneed sida qodobkani qabo waxay noqonqysaa: wixii muuqda ama aan muuqan ee manaafacaad iyo qiimo leh oo ku dhasha shaqo, dadaal ama maal-gelin muwaadin shakhsi ahi sameeye ama marka ay haboon tahay ururo isu taga oo leh jiritaan sharciyeed ama isku tagyo dadeed oo sharcigu awood u siiyey lahaansho hanti.
3. Xaqa lahaanshaha dhulka miyi iyo magaalo iyo weliba khayraadka dabiiciga ah waa mid u gaar ah dawladda iyo dadweynaha. Dhulku waa hanti guud oo ka dhaxaysa qawmiyada degaanka oo aan la iibin lana wareejin Karin .
4. Xoolo-dhaqatada degaanku waxay xaq u leeyihiin dhul daaqsimed ama beerasho iyo in aan laga caydhin dhulka ay ku nool yihiin. Oofinta arrintanna sharciga tilmaami doona.
5. Beeralayda degaanku waxay xaq u leeyihiin helidda dhul aan lacag laga bixin iyo ka ilaalinta in laga caydhiyo dhulkaa. Hirgelinta arrintanna sharciga ayaa tilmaami doona.
6. Iyadoon laga hor imannaynin xaqa qawmiyada ee lahaanshaha dhulka, dawladdu waxay sugaysaa xaqa dadka maal-geliyeyaasha ahi u leeyihiin isticmaalka dhulka, taas oo ku salaysan lacag bixin sharcigu dejiyey . Tafatirka arrintan waxa lagu qeexi doonaa sharci.
7. Qof walba oo degaanka ah wuxuu xaq u leeyahay hantida maguurtada ah ee uu dhisto iyo inuu muruqiisa ama maalkiisa si joogto ah ugu hagaajiyo dhulka. Xaqaas waxa ka mid ah ugu hagaajiyo dhulka. Inuu hantidiisa cid kale ku wareejiyo, inuu dhaxal u bixiyo, iyo haddii xaqo isticmaalka dhulku ka dhamaqado inuu hantidiisa ka qaato,

inuu magaciisa ka beddelo ama inuu mag-dhaw waydiisto.faaah-faahinta arrintaasna waxaa lagu xeerin doonaa sharciga.

8. Iyadoo aan lagu xad-gudbayn xaqa hantida gaar ahaan loo leeyahay,dawladu way la wareegi kartaa hanti gaar ahaaneed oo dan guud loogu baahdo,iyadoo magdhabid qiimaha hantidaas u dhiganta qaddimaysa.

Qod. 41^{aad}

Xuquuqda Dhaqaale, Bulsho iyo Dhaqameed

1. Qof kasta oo degaanka ah wuxuu xaq u leeyahay inuu si xor ah u galo dhaq-dhaqaaq dhaqaaleed, uguna shaqaysto shaqada uu doorto meel kastoo degaanka gudihiisa ah.
2. Qof walba oo degaanka ah wuxuu ah wuxuu xaq u leeyahay doorashada tubta noloshiisa, shaqada iyo xirfadda shaqo.
3. Dadka deegaanka ah waxay dhamaantood xaq siman u leeyihiin helitaanka adeegyada bulsheed ee dawlada deegaanku fuliso.
4. Si ay dadweynaha deegaanka gaar ahaan hab xoolo dhaqata u faa'iidaynaya ugu fidiso adeegyo biyo ,caafimaad,waxbarasho,iyo adeegyada bulsha ee kale dawlada deegaanka waxaa saaran masuuliyad oo ay ugu qondaynayso miisaaniyad mar walba korodha.
5. Dawlada deegaanka waxaa xil ka saaran yahay in ay xoolo dhaqatada iyo beeralayda deegaanka u sahasho in ay helaan adeegyada daynta,waddooyinka,suuq-gaynta inta iyo waliba kaabeeyaasha dhaqaale ee kale ay ugu faa'iidaystaan hormarinta khayraadka xoola hooda.
6. Dawlada deegaanka waxay da'dka nafaada ah dadka da'da ah iyo caruurta waalid ama cid korisa aan lahayn u daryeesha una caawisaa hadba sida ay saamaxdo awooda dhaqaale ee deegaanku .
7. Dawladu waa in ay ku socoto siyaasad u suurto gelisa in ay shaqooyin u abuurta dadka shaqada leh iyo kuwa saboolka ahba waxayna dajisaa qorshayaal shaqo iyo mashaariic ay ka dhex abuurto fursado shaqo.

8. Dawladdu waa inay qaado tallaabooyinka lagama maarmaanka ah ee muwaadiniintu shaqo faa'iido leh ku heli karaan .
9. Xoolo_dhaqatada iyo beeralayda deegaanku waxay xaq u leeyihiin in ay helaan nolol mar walba hagaagaysa iyo in ay qiimo maangal ah ku helaan dadaalka ay ugu jiraan kobcinta khayraadka deegaanka iyo wax soosarka koodaba dawlada deegaanka waa in ay toogato bartil maameedkaasi marka ay dejinayso siyaasadaheeda hormarinta,dhaqaalaha iyo bulshada .
10. Dawladu waxaa saaran ma'suuliyada ilaalinta iyo kaydinta dhaxalka taariikheed iyo dhaqameed ee loogu adeegayo kor-u-qaadida suugaanta iyo ciyaaraha .

Qod.42^{aad}

XAQA SHAQAALAHA

1. (b) shaqaalaha adeegga iyo warshadaha,beeralayda shaqaalaha beeraha,shaqaalaha kale ee miyiga ku sugan iyo shaqaalaha dawlada ee heerkooda shaqo u oggol yahay iyo kuwa aan haynin ma'suuliyad muuqata waxay xaq u leeyihiin in ay dhistaan ururo si ay u wanaajiyaan xaaladahooda shaqo iyo kuwooda dhaqaaleba .xaqaas waxaa kamid ah abuurida ururo shaqaale ama iskaashiyo kale oo si wadar ahaaneed shaqaaluhu ugula gorgortamayaan cidda ay u shaqeeyaan ama hay'dihii kale ee noloshooda saamayn ku leh.

(t) noocyada shaqaale ee (b) ku xusan waxaa xaq u leeyihiin in ay cabiraan cabashooyinka iyo isla markaana in ay shaqo joojin samayn karaan..

shaqaalaha dawlada ee ka faa'iidaysan kara xuquuqda ku cad xarfaha (b) iyo (t) waxaa xeerin doona sharciga.

x) shaqaalaha haweenka ahi waxay xaq u leeyihiin inay helaan mushaar u dhigmo shaqada ay qabtaan .

2. Shaqaaluhu waxay xaq u leeyihiin in ay helaan saacado shaqo oo si macquul ah loo xaddiday,xilliyo fasax ,maalmo nasasho iyo ciido oo uu intaba mushaarkoodu u socdo .sidoo kale waa in ay helaan deegaan shaqo ku haboon nadaafadooda ,caafimaadkooda iyo nabad-qabkoodaba.

3. Iyadoo aan lagu xad-gudbayn xuquuqaha tirsiga laad ee qodobkan ku xusan,shuruucaha loo soo saaro hirgalinta xuquuqaha ayaa dhisi doona nidaamyada lagu aasaasayo ururada shaqaale iyo xeerinta habka gor gortanka wadaagga ah.

QODOBKA 43^{AAD}

XAQA HORUMARKA

1. Dadka deegaanku gabi ahaantooda waxay xaq u leeyihiin kor u qaadida heerarka noloshooda iyo hormarin joogta ah ama waari karta .
2. Muwaadiniinta deegaanka waxay xaq u leeyihiin ka qayb qaadashada hormarka guud ee deegaanka iyo in lagala tashado siyaasadaha iyo mashaariicaha noloshooda samaynta ku leh .
3. Ujeedooyinka asaasiga ah ee dhaq_dhaqaaqyada horumarineed waa inay kor u qaadaan awoodda muwaadiniintu kaga qayb-qaadanayaan horumarka iyo xalinta baahidooda asaasiga ah.

QOD.44^{aad}

XUQUUQDA DEEGAANKA

1. Dhamaan muwaadiniintu waxay xaq u leeyihiin deegaan nadaafad iyo caafimaadka leh.
2. Dadyawga ku barakaca amase noloshooda saameyn xun ay ku yeeshaan mashaariic dawlada deegaanka ka fulinayso aagooda waxay xaq u leeyihiin mag dhaw maaliyadeed ama siyaabo kale ba loogu mag-dhabo oo ay weheliso in kaalmo dawladeed loogu rabo goob cusub.

CUTUBKA AFRAAD

QAAB-DHISMEEDKA IYO AWOOD QAYBINTA DAWLADA DEEGAANKA

Qod.45^{aad}

HEERARKA KALA DUWAN EE MAAMULKA DAWLADA DEEGAANKA

Qaab-dhismeedka dawlada deegaanku wuxuu ka koobnaanayaa maamullada tuulooyinka,degmooyinka ama magaalooyinka ,iyo deegaanka .iyadoo ay sidaas tahay,ayaa haddana golaha deegaanku samaysan karaa qaab-dhismeedyo maamul oo kale,awoodahooda iyo waajibaadkoodana sharci ku qeexi karaa.

QOD.46^{aad}

QAYBAHA AWOODAHA DAWLADA DEEGAANKA

1. Golaha xildhibaanada dawlada deegaanku,waa qaybta sharci dejinta isla markaana ah hay'adda ugu saraysa wuxuuna u tirsan yahay dadweynihii soo wakiishay.
2. Qaybta sharciga –fulinta ee deegaanku waxay noqonaysaa golaha fulinta waxayna u tirsan yihiin golaha xil-dhibaanada .
3. Awoodda garsoor ee deegaanka waxaa iska leh maxkamadaha deegaanka oo kaliya.

QOD.47^{AAD}

AWOODAHA IYO WAAJIBAADKA DAWLADA DEEGAANKA

1. Awoodaha iyo waajibaadka dastuurka federaalku si cad oo gaar ah dawladda federaalka u siiyay ama si wada jir ah u siiyay dawladda federaalka iyo deegaanka,wixii ka baxsan waxaa iska leh dawlada deegaanka .
2. Qodobkan tirsigiisa 1aad sida ku cad iyadoo sideeda loo tixgalinaayo awoodaha iyo waajibaadka dawlada deegaanku waa;

b) waxay dajisaa ,fulisaana qorshaha,istiraajiyada iyo horumarka dhaqaale iyo tan bulsho ee dawladda deegaanka ;

t) waxay soo saartaa ,fulisaana dastuurka iyo xeerarka kale ee deegaanka ;

j) waxay iyadoo raacaysa xeerarka dawladda federarku soo saarto maamushaa dhulka iyo khayraadka dabiiciga ah;

x) waxay dhisaysaa dawlad degaan oo ku salaysan mabaadi' da is maamul waxayna isla markaa abuurtaa nidaam dimuqraadiyadeed oo ku dhisan sarraynta sharciga . Waxay ilaalisaa difaacdaana dastuurka dawladda dimuqraadiga federaalka itoobiya iyo ka degaanka ;

kh) waxay soo saartaa, fulisaana sharci la xidhiidha xaaladaha maamulka iyo shaqada ee shaqaalaha degaanka . Marka hawshan la fulinayana waa in fiiro gaar ah loo yeeshaa shuruudaha waxbarasho, tababarada iyo waaya aragnimada ee dalka ;

d) waxay dhisaysaa, hoggaaminaysaana haya'adaha nabadgelyada waxayna ilaalisaa nabadgalyada iyo xasilloonida degaanka;

r)iyadoo la tixgelinayo dastuurka dawladda federaalka itoobiya qodobkiisa 28aad, waxay si sharci ku salaysan u bixisaa cafis ama saamaxaad ;

s) waxay canshuur ku soo rogtaa uruurisaana ilaha dakhliga degaanka iyo waxay diyaarisaa maamushaana miisaaniyada deegaanka.

Sh) waxay canshuur ka uruurisaa shaqaalaha dawlada deegaanka & kuwa ururada kale

dh) waxay go'aamisaa , ururisaana canshuurta ka faa'iidaysiga dhulka ;

c) waxay soo saataa, ururisaana canshuurta dakhliga beeraha;

g) waxay canshuur saartaa dakhliga ka soo baxa guryaha iyo hantida gaarka ah ee degaanka , waxaa kale oo ay kiro saartaa, kana ururisa guryaha iyo hantida kale ee dawladda.

f) waxay saaraysaa kana uruurisaa macaashal-macaasha,canshuur shaqo iyo canshuur eksaska (excise tax) ururada horumarineed ee dawlada deegaanka :

Q) dawladu federaalka iyo tan deegaankuba waxay iyadoo sharciga la raacayo qayb sadaana:-

- i) Macaashal –macaashka canshuurta shaqada ,canshuurta iibka iyo canshuurta (excise tax) eksaska ee ka soo baxa ururada horumarineed ee ay wadajir u sameeyaan :
- ii) Macaash-macaashka ganacsiga ee shirkadaha ,kan faa’iidada xubnaha shirkadaha iyo cashuurta iibka :
- iii) Macshaal –macaashka dakhliga shaqooyinka waaweyn ee macdanta dhammaan shaqooyinka batroolka ,gaaska dabiiciga iyo kuwa laga bixiyo cashuurta rooyaalitiga (royalty) ;

K) Hay’addaha dawladdaha deegaanku shatiyada ay bixiyaan ka faa’iidaysigooda canshuuraadka ka soo baxay ayay go’amisaa uruurisaana.

L) Waxay go’amisaa,uruurisaana canshuurta laga helo isticmaalka dhirta;

M) Waxay ku dhaawaaqi kartaa xaalad deg-deg ah markay timaado dhibaato dabiici ah ama cudur khatar galinaya caafimaadka bulshada.

CUTUBKA SHANAAD

GOLAHA XILDHIBAANADA

QOD.48^{aad}

XUBNAHA GOLAHA XILDHIBAANADA

1. Xubnaha xildhibaanada deegaanka waxay dadweynahu shantii sannaba hal mar ku soo doortaan nidaam codbixineed oo u dhaca si loo dhan yahay ,taas oo ah xaq oo madax banana isla markaana qarsoodi
2. Xubnaha xildhibaanada waxaa lagu soo doortaa nidaam doorasho oo ku guulaysto tartamaha aqlabiyada ka hela tartammayaasha kale ee goob doorasho kasta;

3. Xubnaha xildhibaanadu waxay matalaan guud ahaan shacbiga deegaanka ,waxayna u hoggaansamaan;

B- dastuurka ;

T-shacabka;iyo

J-damiirkooda oo qudha

4) Qof kasta oo xubin ka ah golaha laguma dacwayn karo codka ama ra'yiga golaha dhexdiisa uu ka dhiibto . Iyaddoo arrintaas loo aanaynayana lagama qaadi karo allaabooyin maamul.

5) Xubin kasta oo xildhibaan ah lama xidhi karo dacwana laguma oogi karo iyadoo aan golaha xildhibaanada laga helin oggolaansho haddii uusan fal danbiyeed culus faraha kula jirin.

6)Qof kastoo xildhibaan ah markii dadkii soo doortay kala noqdaan kaloonidii si dastuurka waafaqsan wuxuu waayayaa xubiniimadii wakiilanimo.

QOD .49^{aad}

AWOODAHA GOLHA XILDHIBAANADA DEGAANKA

1- golaha xildhibaanada degaanku sida dastuurkani xeerinayo waa hay' adda sharci dejinta degaanka .

2- iyadoo sideeda loo tixgelinayo dastuurka dawladda dimoqraadiga federaalka ee itoobiya waxaa awooda siyaaseed ee sare ee arrimaha degaanka dhexdiisa iska leh golaha xildhibaanada .

3- iyadoo sideda loo tixgelinayo awooda guud ee ku xusan tirsiyada laad iyo 2aad ee qodobkan ayaa golaha xildhibaanada gaar ahaan uu leeyahay awoodaha hoos ku xusan;

isagoo raacaya dastuurka ayaa wuxuu soo saarayaa sharciga kala duwan oo aan ka hor imaanayaa dastuurka iyo xeerarka kale ee federaalka ;

isagoo tixgalinaayo tirada dadka ,dadka dhuleed ee deegaanka iyo socodka dhaq-dhaqaaqa nolosha bulsha-dhaqaale waxay dhisayaa qaab-dhismeedyo is-maamul ama maamul oo dheer ah;

iyadoo tixgalin lasiinayo awooda dawlada federaaliga ,wuxuu kale wuxuu ansixiyaa heshiisyada lala galo dawlada kale ee deegaanka

Goluhu wuxuu dooranayaa af-hayeenka iyo af-hayeen kuxigeenka golaha xildhibaanada ;wuxuuna magacaabaa gudiyada joogtada iyo ku meel gaadhka ah ee loogu baahan yahay hawlaha golaha ;

n) wuxuu xubnaha golaha ka dhex doortaa madaxa –weynaha dawlada deegaanka ;marka madaxa –weynaha deegaanka soo dhaweeyna wuxuu ansixiyaa magacaabista golaha hawl-fulinta ;

wuxuu dhisayaa hay'adaha hanti-dhawrka iyo dabagalka ;

si loo sugo nabad –geliyada iyo xasiloonida deegaanka,wuxuu dhisaa xoogga haya'adaha nabd-galiyada;

wuxuu ansixinayaa siyaasadaha,isticraatijiyadda iyo qorshayaasha bulshada iyo dhaqaalaha deegaanka ;

Wuxuu soo saaraa sharciyada ilaha dakhliga deegaanaka wuxuuna ansixiyaa miisaaniyada deegaanka ;

Wuxuu dhisayaa habeeyaana hay'adda iyo mashaariic lagu horumarinaayo laguna kobcinaayo adeegga bulshada iyo horumarka dhaqaale ;

Markuu horkeeno madaxa –weynaha deegaanku, wuxuu ansixiyaa magacaabida gudomiyaha iyo gudoomiye-kuxigeenka maxkamadda guud iyo hanti-dhawrka guud ee deegaanka ;

wuxuu canshuur saaraa ilaha dakhliga deegaanka ;

Wuxuu soo saaraa xeerar la xidhiidha maamulka shaqaalaha iyo xaaladaha shaqo ee deegaanka;

wuxuu soo saaraa xeer-nidaamiyo deegaanka lagaga hirgalinayo dastuurka iyo sharciyada kale ee federaalaka ;

Wuxuu wax-wayndiin ugu yeedhaa madaxa-weynaha iyo madaxda kale hay'adaha kale ee deegaanka wuxuuna baadhaa waxqabadka golaha hawl-fulinta deegaanka .

QODOBKA 50^{aad}

**XULASHADA IYO MUDADA SHAQO EE AF-HAYEENKA IYO AF-HAYEEN
KUXIGEENKA GOLAHA DEEGAANKA**

1. Golaha xil-dhibaanada deegaanku wuxuu yeelanayaa af-hayeen iyo af-hayeen ku-xigeen
2. Sida ku xusan qodobka 49(3) e dastuurka xisbiga kali ahaantii ama xisbiyada ka haysta aqlabiyada golaha xildhibaanada deegaanka ayaa xubnaha ka soo dhax magacaabay af-hayeenka iyo af-hayeen ku-xigeenka af-hayeenku wuxuu u tirsan yahay golaha xildhibaanada deegaanka .
3. Mudadda shaqo ee af-hayeenku waa mudada shaqo ee golaha xildhibaanada deegaanaka .

QOD.51^{aad}

AWOODAHA IYO WAAJIBAADKA AF-HAYEENKA .

Af-hayeenka wuxuu leeyahay awoodaha iyo waajibaadka hoos ku xusan:-

1. wuxuu isugu yeedhaa,hoggaamiyaana shirarka caadiga ah iyo kuwa deg-dega ah ee golaha.
2. Golaha xildhibaanada ayuu matalaa.
3. Xafiiska golaha xildhibaanada ayuu habeeyaa .wuxuuna hoggaamiyaa hawlaha maamulka guud .
4. Wuxuu taaba –galiyaa tallaabooyinka anshaxa ee goluhu go'aamiyo inuu ka qaado xubnihiisa .
5. Wuxuu qabtaa hawlaha kale ee goluhu u wakiisho.

QOD.52^{aad}

AWOODAHA IYO WAAJIBAADKA AF-HAYEEN-KU-XIGEENKA

Goluhu waa sidan:-

Af-hayeen ku-xigeenka wuxuu u tirsan yahay af-hayeenka iyo golaha xildhibaanada wuxuuna leeyahay awoodaha iyo waajibaadkan :

1. wuxuu qabtaa hawlaha af-hayeenka u xilsaaro.
2. wuxuu matalaa af-hayeenka marka aanu joojin ama hawsha qaban Karin.

QOD.53^{aad}

XAFIISKA GOLAHA XILDHIBAANADA

- 1.golaha xildhibaanadu wuxuu yeelan xafiis u gaar ah.
- 2 awoodaha iyo waajibaadka xafiiska sharciga baa lagu go'aamin.

QOD.54^{aad}

SHIRARKA IYO MUDDADA SHAQO EE GOLAHA

1. Golaha xildhibaanadu kal-fadhigiisa wuxuu qabsoomaa ugu yaraan sanadkii laba jeer.
2. Mudada shaqo ee xubnaha golaha xildhibaanadu waa shan sanno . bil ka hor dhamaadka muddada shaqo ee golaha xildhibaanada waxaa la qabanayaa,lana soo dhamaystiraa doorasho cusub, isla markaana markay dhamaato bishii u hadhsanayd golihii xildhibaanadii hore bil gudaheed ayay xildhibaanada la soo doortay shaqada ku bilaabayaan.
3. Shir deg-deg ah wuxuu qabsoomaa :

b) marka af-hayeenku isugu yeedho,ama

t) marka ay codsadaan in ka badan 1/3 (saddex-dalool meel) xubnaha golaha.

4. Shirarka golaha xildhibaanadu waxay u dhacaan si cad hase ahaatee,waxaa shir qarsoodi ah la qaban karaa haddii ay codsadaan xubnaha golaha ama golaha hawl-fulinta codsigaana ay taageeraan kala badh in ka badan xubnaha golaha.

QOD .56^{aad}

Go'aanada iyo xeer-indaamiyeyasha golaha

1. Shirka golaha xubnaha xildhibaanadu wuxuu qabsoomaa markay saddex dalool laba (2/3) ay goob joog yihiin.
2. Haddii aan si gaar ah dasuurkan loogu xeerin , dhammaan go'aannada goluhu waxay ku hirgalayaan cod hal dheeri ah .
3. Golahu wuxuu xeer nidaamiyeyaal ka soo saaraa karaa qaabka uu u shaqeeyo iyo habka uu u dijiyo sharicga.

QOD. 56^{aad}

AAS-AASIDA GOLAHA GUURTIDA IYO MADAX- DHAQAMEEDYADA

Waxaa dastuurkan lagu asaasay golaha guurtida iyo madax-dhaqamedyada. Awoodahooda iyo waajibaadkooda iyo waliba xidhiidhka ay la yeelan karaan hay'adaha kale ee dawladda waxaa lagu xeerin doonaa sharci gaar ah.

CUTUBKA 6^{AAD}

QAYBTA SHARCI FULINTA

QOD.57^{AAD}

AWOODAHA HAWL-FULINTA.

- 1.Awoodda ugu sarysa ee fulinta dawladda degaanka waxa iska leh iyo golaha hawl-fulinta degaanka.
2. Madax –weynha iyo golaha hawl-fulinta degaanka waxay u tirsan yihiin golaha xildhibaanada degaanka.
- 3- Xubnaha golaha hawl-fulintu, go'aamada dawladeed ee ay wadjir u gaadhaan iyo hawlaha ay qabtaan waxaa ka saaran xil wada jir ah.

QOD.58^{AAD}

XUBNAHA GOLAHA HAWL-FULINTA DEGAANKA

- 1-Golaha hawl-fulinta degaanku waa hay;ad kooban madax-weynha, madax-weyne-ku-xigeenka, madaxa xafiisyada fulinta iyo xubnaha kale ee sharcige xeeriyoy.
2. Madax-weynahu waa guddomiyaha golaha hawl-fulinta degaanka
3. Golaha hawl-fulinta degaanka wuxuu u tirsan yahay madax-weynaha iyo golaha xil-dhibaannada.
5. Go'aannada uu gaadho golaha hawl-fulinta deegaanka waxaa kula xisaabtama golaha xil-dhibaannada.

QOD. 59^{AAD}

AWOODAHA IYOWAAJIBAADKA

GOLAHA HAWL-FULINTA

Iyadoo dastuurka federaaliga ah sidiisa loo tix-gelinayo, golaha hawl-fulinta degaanka wuxuu leeyahay awoodaha iyo waajibaadkan hoos ku xusan:-

1. wuxuu hubiyaa, xaqiijiyaa inay degaanka ka dhaqan-galeen sharciyada iyo go'aannada ka soo baxa dawladda federaalka iyo golaha xildhibaannada deegaanka ;
2. wuxuu dhisaa hay'adaha qaybaha fulinta iyo hay'adaha qaybaha fulinta iyo hay'adaha kale ee maamulka degaanka . marka uu golaha xil-dhbaannadu ogolaadana wuu dhaqan goliyaa,shaqadoodana wuu daba galaa wuuna hoggaamiyaa;
3. wuxuu diyaariyaa misaaniyad sannadeedka degaanka, wuxuuna hordhigaa golaha xil-dhibaannada, marka la ansixiyana wuu hogaamiyaa;
4. iyadoo sideeda loo tixgalinayo qod. 49(3)(t) ee dastuurkan, wuxuu soo diyaariyaa golaha xil-dhibaannadana hordhigaa qaab-dhismeedka heerarka kala duwan ee maamul ee degaanka ka jira,marka la ansixiyana hirgeliyaa;

5. wuxuu dejiyaa istiritaajiyadda, iyo siyaasadaha horumarinta dhaqaalaha iyo bulshada deegaanka, wuxuu sharciyada qabyada ah hordhigaa golaha xil-dhibaannada degaanka marka ay ansixiyaanna hirgeliyaa;
6. wuxuu xaqiiyaa xurmaynta haybadda sharciyadda iyo nidaamka;
7. isagoo ka duulaya awoodda golaha xil-dhibaannadu siiyo wuxuu soo saaraa xeer-nidaamiyeyaal;
8. wuxuu shaqada ka joojiyaa xubnaha golaha hawl-fulinta marka ay xilkooda gudan waayaan;
9. wuxuu qabtaa hawaha kale ee golaha xil-dhibaannada iyo madax- weynuhu u xilsaaraan.

QOD.60^{AAD}

MAGACAABIDDA IYO MUDADA SHAQO EE MADAXWEYNAHA

- 1.Madaxweynaha waxaa magacaaba golaha xil-dhibaannada marka ay soo jeediyaan xisbiga ama xisbiyada aqlabiyadda ku leh golaha xil-dhibaanada.
2. Sida ku xusan dastuurkan, haddii aan si kale loo go'aamin; mudada shaqo ee madax-weynuhu waa mudada shaqo ee golaha xil-dhibaannada degaanka

QOD.61^{AAD}

AWOODAHA IYO WAAJIBAADKA

MADAX-WEYANAHA

- 1.Madax-weyanaha degaanka waa madaxa maamulka degaanka; gudoomiyaha golaha hawl-fulinta.
- 2.Madax- weynaha degaanka wuxuu u tirsan yahay golaha xil-dhibannada degaanka.
3. Iyadoo sideeda loo tix-gelinayo tirsiga laad ee qodobkan,madax –weynaha:
  - b)wuxuu hoggaamiyaa, isku dubbarridaa, matalaana golaha hawl-fulinta degaanka ;
  - t) wuxuu dabagalaa hir-gelinta siyaasadda, go'aannada, iyo awaamiirta ay soo saaraan golaha hawl-fulinta;

- j) wuxuu soo xulaa magacaabistoodana ka ansixiyay golaha xildhibaanada gudoomiyaha iyo Gudoomiye ku xigeenka maxkamada guud ,hanti dhawrka guud iyo xubnaha golaha hawl-fulinta ;
- x) iyadoo aan lagu xadgubaynin tirsiga 3aad (j) ee qodobkan, marka uusan golaha xil-dhibaannadu shirsanayn, ayaa wuxuu si ku meelgaadh ah u meeleeeyaa xubnaha golaha hawl-fulinta marka laga reebo madax-weyne ku xigeenka; isla markaana hawl-geliyaa islaa shirka golaha xil-dhibaannada ee xiga;
- kh) marka laga rebo xubnaha lagu qeexay tirsiga 3-aad (J) wuxuu magacaabistooda golaha hawl fulinta hordhigaa kana ansixiyaa madaxda xafiisyada & hay'adaha sare ee dhaqaalaha bulshada & maamulka deegaanka.
- d) wuxuu dusha ka maamulaa, kana hoggaamiyaa xoogagga nabad-gelyada iyo booliska si loo sugo ammaanka loona xushmeeyoo sharciga iyo nidaamka degaanka;
- r) wuxuu hoggaamiyaa ,daba galaana jaran jaroojinka maamulka hoose ee deegaanka ka jira,
- s) wuxuu golaha xildhibaanada siyaa warbixin tafatiran oo ku saabsan xaaladda deegaanka,waxqabadka golaha hawl-fulinta iyo qorshaha mustaqbalka ee deegaanka marka goluhu shir isugu yimaado;
- sh) si sharciga waa faqsan ayuu cafis iyo saamaxaad u fidiyaa ;
- dh) wuxuu xushmeeyaa ,ilaaliyaana dastuurka federaalka iyo kan deegaanka ;
- c) wuxuu fuliyaa hawlaha kale ee ay golaha xil-dhibaannada u xilsaaran.

QOD.62^{AAD}

AWOODAHA IYO WAAJIBAADKA **MADAXA-WEYNE-KU-XIGEENKA**

1. Iyadoo madax-weynaha deegaanku soo xulo madaxa-weyne-ku-xigeenka kana ansixiyo golaha xil-dhibaannada deegaanka ayaa wuxuu leeyahay awoodaha iyo waajibaadka :

2. Wuxuu qabtaa hawlaha ay madaxweynaha iyo golaha hawl-fulinta deegaanku u xilsaaran.
3. Wuxuu matalaa marka madax-weynuhu maqan yahay.

QOD.63^{AAD}

XAFIISKA MADAX-WEYNAHA

1. Madax-weynaha deegaamku si uu u guto awoodaha iyo waajibaadka lagu siiyay dastuurka,wuxuu yeelanayaa xafiiska u gaar ah.
2. Xafiiska madax-weynahu wuxuu kaloo noqonayaa xafiiska golaha hawl-fulinta.
3. Xafiiska waxaa hoggaamiya xoghaye uu madax-weynuhu magacaabo.
4. Iyadoo xoghayuhu u tirsan yahay madax-weynaha wuxuu :

- b) Wuxuu xafiiska u sameeyaa xoog shaqaale,iyo qalabka uu u baahanyahay;
- t) Dukumantiyada dawlada ayuu si fiican u hayaa una ilaaliyaa ;
- j) Wuxuu xaqiijiyaa in hadal qoraalka si hufan loo qaado.
- x) Wuxuu qabtaa hawsha kale ee madax-weynuhu u xil saaro.

QOD. 64^{AAD}

DHISIDDA HAY;ADAHA DHAQAALE, BULSHO IYO MAAMUL

Waxaa hadba sida loogu baahdo la dhisayaa xafiisyo, komishineero iyo hay;ado kale oo qabta, iskuna dubarida hawlaha dhaqaale, bulsho iyo maamul ee degaanka . oofintoodana xeer ayaa lagu faah-faahinayaa.

CUTUBKA 7AAD

QAAB-DHISMEDKA MAXKAMADAHA IYO AWOODA GARSOOR

QOD .65^{AAD}

DHISIDA GARSOOR MADAX-BANAAN

- 1.Dastuurkani waxaa lagu aasaasay hay;ado garsoor degaan oo madax bannaan.

2.Lama asaasayo maxkamad gaar ah ama ku meel-gaadh ah, oo ka baxsan maxkamaddaha caadiga ah ama kuwa awood garsoor sharcigu siiyey .

QOD.66^{AAD}

GARSOOR DHAQAMEEDKA IYO KA DIINIGA AH

1-Dastuurkan qod.34aad tirsigiisa 5aad ,sida ku qeexan garsoor dhaqameedka iyo ka diiniga ah waa la dhisi karaa ama la aqoonsan karaa.

2- Inta aan dastuurkan la ansixin ka hor garsoor dhaqameedka iyo kuwa diiniga ah ee aqoonsi dawladeed ku sii shaqaynaya waxa aqoonsi lagu siinayaa laguna dhisayaa dastuurkan.

QOD.67^{AAD}

AWOODDA GARSOOR

- 1) Awooda garsoorka ee degaanka waxa iska leh maxkamaddaha oo qudha.
- 2) Hay;addaha garsoorka heer kasta oo ay yihiin way ka madax-bannaan yihiin faragelin ama cadaadis kaga iman kara hay;adaha ama mas;uul dawladeed, waxa kale oo ay ka madaxa-banaan yihiin wixii kaloo fara gelin ah.
- 3) Garsooreyaashu waxay hawlhooda u gudanayaan si madax-banaani ku dheehan tahay, sharciga mooyee wax kalena uma hooggaansamayaan.
- 4) Garsoore kasta marka laga reebo xaaladaha hoos ku xusan, isagoo aan gaadhin da;da hawl-gabnimada ama aanu raali ka ahayn shaqada garsoornimada lagama qaadi karo.
  - B) marka guddiga garsoorku ay go;aamiyaan si waafaqsan xeerka anshaxa garsoorayaasha in garsooruhu khalad galay ama ku sifoobo karti la;aan iyo jileec;
  - t) marla sababo caafimaad awggood la ga'aamiyo inuuna garsooruhu hawsha si hufan u gudan Karin;
  - j) marka go'aanka guddiga golaha xildhibaanadu ku ansixiyaan cod hal dheeri ah.
- 5) sida ku xusan qodobkan tirsigiisa (4aad), marka guddigu isla qaato in garssooruhu gaystay khalad shaqada lagaga qaadi karo, waxaa laga joojinayaa hawsha garsoornimo ila inta golaha xildhibaanadu go;aaminayo.
- 6) Garsoore kasta wakhtiga hawl-gabnimada looma dheerayn karo.

QOD. 68^{AAD}

QAAD-DHISMEEDKA IYO AWOODAHA MAXKAMADAHA

- 1-Qaab-dhismeedka hay'addaha garsoor ee degaanku waxay ka koobnaanayaan maxkamadda guud, maxkamadaha sare ee gobolada iyo maxkamadda degmooyinka.
- 2-Maxkamadda guud ee degaanku waxay yeelanaysaa awoodahan hoos ku xusan;
  - b) Maxkamadda guud ee degaanku waxay arimaha heer yeelanaysaa degaan ku yeelanaysaa awooda garsoor ee u sarraysa kama dambaystana ah;
  - t)Awood garsoorka maxkamadda sare ee federaalka;
  - j)Awood garsoorka dib-u-eegid ee go'aamada kama dambaysta ah ee ay bixiyaan maxkamaddaha degaanku ee leh khaladaad sharci oo aasaas ah faah-faahinta arrintan sharciyaa lagu qeexi doonaa.
- 3-Awooda garsoor ee maxkamadaha sare ee degaanku leeyihiin waxa u dheer awooda garsooridda maxkamaddaha federaalka ee heerka koowaad.
- 4-Go'aanadaay gaadhaan maxkamadaha sare ee degaanku,iyadoo adeegsanaysa awooda garsoor ee maxkamadda heer bilawga ah ee federaalka, waxaa racfaan looga qaadan karaa maxkamadda guud ee degaanka;
- 5-Rafcaanka laga qaato maxkamadda guud ee degaanka, iyadoo adeegsanaysa awooda garsoor ee federal waxaa eega maxkamadda guud ee degaanka;
- 6-maxkamadaha degmooyinka ee degaanku waa awoodda garsoor ee hoose ee heerka koowaad.
- 7-Maxkamadda guud ee degaanku waxay golaha xildhibaannada degaanka hordhigtaa, kana ansixinayaa miisaaniyadda maamulka garsoorka marka loo fasaxana maamushaa.
- 8-Maxkamaddaha guud iyo kuwa sare ee degaanku hawlaha garsoor ee ay qabtaan iyagoo matalaya maxkamadaha federaalka waxaa miisaaniyad kabis ah ka siinayaaa dawladda federaalk.

MAGACAABIDA GARSOOREYAASHA

- 1-Guuddomiyaha iyo guddoomiye-ku-xigeenka maxkamadda guud waxaa soo jeediya madaxweynaha degaanka, magacaabistoodana ka ansixinaya golaha xildhibaanada.
- 2-Garsooreyaasha maxkamadda guud, maxkamadaha sare iyo kuwa degmooyinka waxaa soo jeediya guddiga garsoorka magacaabistoodana ka ansixiya golaha xildhibaanada.
- 3 Guddigu intaanu xulashada garsooreyaasha u gudbinin golaha xildhibaanada waxaa xil ka saaranyahay is barbar dhiga iyo husashada ra'yiga uu musharaxiinta ka qabo guddiga garsoorka ee federaalku haddii uu saddex bilood gudaheed guddiga garsoorka federaalka ku soo gudbin waayaan ra'yigood waxaa tos u ansixinaya golaha xildhibaanada.

QOD.70^{AAD}

DHISIDA GUDDIGA MAAMULKA GARSOORKA DEGAANKA

aa la dhisayaa guddi maamul garsoor oo garsooreyaashu aqlabiyada leeyihiin.

guddomiyaha maxkamadda guud wuxuu noqonayaa guddoomiyaha guddiga.

3-awooda iyo waajibaadka guddiga iyo waliba xubnahoodaba waxaa lagu xeerin doonaa sharci gaar ah.

QOD.71^{AAD}

FASIRAADDA DASTUURKA

dii u yimaaddo muran dastuuri ah waxaa go'aan ka gaadha komishinka fasiraada dastuurka oo

kooban min hal xubin oo laga soo magacaabo goleyaassha xildhibaanada degmooyinka.

komishinka fasiraada dastuurka waa inuu go'aan kama danbays ah ku gaadhaa lixdan (60)

maalmoood gudahood marka guddiga baadhista dastuurku u soo gudbiyo ra'yi go'aameed.

guddada shaqo ee komishinku waxay ahaanaysaa shan sanno.

komishinku wuxuu dooranayaa shir-guddoomiye iyo xog-haye qalabka qoraalka iyo kaalmada

lacageed ee ay shaqadooda ugu baahan yihiin waxay ka helayaan golaha xildhibaanada deganka.

QOD.72^{AAD}

DIGIGA BAADHISTA ARRIMAHA DASTUURKA

- 1) Dastuurka waxaa lagu asaasay guddiga baadhista arrimaha dastuurka .
- 2) Guddiga baadhista dastuurku waxay ka kooban yahay kow iyo toban (11) xubnood,waxayna kala yihiin sidan hoos ku xusan:-
  - b) gudoomiyaha maxkamadda guud gudoomiye;
  - c) gudomiye-ku-xigeenka maxkamadda guud ku xigeen.
  - j) lix sharci yaqaan oo aqoontooda sharci iyo asluubtooda lagu soo doortay oo uu soo xulay madax-weynaha deegaanku,golaha xildhibaanada deegaankuna ansixiyay; xubno saddex xildhibaan oo uu soo xulay af-hayeenku golaha xildhibaanadu ansixinayaan xubno

QOD.73^{AAD}

WOODA IYO WAAJIBAADKA GUDDIGA BAADHISTA

1. Guddiga baadhista dastuurku waxay leeyihiin awood baadhis muran dastuuri ah. Marka ay baadhaan,haddii ay u arkaan in fasiraada dastuurku lagama maarmaan tahay,waxay taladooda u gudbiyaan komishanka fasiraada dastuurka.
2. Guddigu,kadib marka ay baadhaan cabashooyinka ay u soo gudbiyaan cidda ay arrintu taabanayso ama maxkamadda ay khusayso ee ku wajahan in shuruucda,xeer-nidaamya iyo awaamirtu kala gedisan ee dawladda deegaanku soo saarto ,ay ka hor imaanayaan dastuurka,waxay tala bixintooda u gudbiyaan komishinka fasiraada dastuurka .
3. Markay maxkamaddaha ka timaado su'aal ku saabsan fasiraada dastuurka :-
  - b) Guddiga waxay baadhista dastuurka dib ugu celiyaa maxkamadda ay khusaysay, hadday u arkaan inaan loo baahnayn fasiraada dastuurka.
  - t) Hadday guddigu u arkaan in fasiraada dastuurka baahi loo qabo waxay ra'yi go'aameed u gudbiyaan komishinka go'aanka komishinkuna wuxuu noqonayaa kama dambays.

CUTUBKA SIDDEEDAAD

AWOODA IYO DHISMAHA DEEGAANKA DEGMADA.

QOD.74^{AAD}

QAAB-DHISMEEDKA.

degmadu waxay yeelanaysaa hay'addaha hoos ku cad;

1. Golaha degmada
2. Golaha hawl-fulinta degmada
3. Gay'adda garsoorka ee heerka koowaad.

QOD.75^{AAD}

GOLAHA XIL-DHIBAANADA DEGMADA

1. Golaha degmada waa hay'adda laga hoos dhisayo golaha deegaanka .
2. Golaha degmada ;

- b) Waxaa dhisaya wakiilo shacab oo matalaya tuuladaha /tuulooyinka ay degamadu ka kooban tahay .
- t) Wuxuu yeelanayaa af-hayeenka iyo af-hayeen ku xigeenka lagu magacaabayoo soo dhawaynta xubinka ka guulaysta xubnaha dhaxdooda ama ururka /ururada siyaasadeed ee helay codka badan.
- j) kolba sida ay lagama maarmaan u tahay wuxuu dhisanayaa guddiyo ku meel-gaadh ah iyo jooqto ah.

QOD.76^{AAD}

DOORASHADA IYO U TIRSANAANTA XUBNAHA GOLAHA XILDHIBAANADA

DEGMADU:-

1. Xubnaha golaha degmadu shacabka ayaa si toos ah ugu dhex dooranayaa dadweynaha degan tuuladaha /tuulooyinka ka jira degmada .
2. Xubnaha golaha degmadu waxay xisaabsan yihiin bulshada /shacabka soo doortay.

QOD.77^{AAD}

AWOODA IYO WAAJIBAADKA GOLAHA DEGMADA:-

1. Iyadoo sideeda ah sida ku xusan qodob –hoosaadka 1aad ee qodobkan ,goluhu wuxuu yeelanayaa awooda iyo waajibaadka soo socda;
- b) Wuxuu inta uu baadho ansixinayaa barnaamijyada iyo qorsheyaasha hawleed ee qabyada ah ee horumarinta dhaqaalaha, adeegyada bulshada iyo maamulka ee degmada.
- t) Wuxuu dabagalayaa in wakhtigii loogu talo-galay lagu qabtay horumarinta aasaaska ee khayradka xoolaha iyo horumarinta beeraha. Isla markaana iyadoo tixgelin gaar ah la siinayo loo hirgeliyey hawsha daryeelka iyo ilaalada horumarinta khayraadka dabiiciga ah.
- j)Wuxuu abuurayaa xaalad ku habboon in ay shacabka deegaanku si balaadhan,ugu baraarugaan uguna dhaq-dhaqaaqaan hawlaha horumarka, gaar ahaana wuxuu habaynayaa sidii xoolo dhaqatada loo soo gelin lahaa xaalad

xasilooni iyo deganaansho ku dheehan tahay oo adeegga biyaha iyo daaqa kaga helaan goobaha ugu dhow.

x) Golaha degmadu si uu u xaqiijiyo lahaanshaha awooda siyaasadeed ee shacabka wuxuu si toos ah ama si dadban shacabka uga qayb-gelinayaa geedi-socodka soosaarista, fulinta iyo qiimaynta qorshaha.

Kh) Wuxuu xubnaha ka dhex dooranayaa af-hayeen iyo af-hayeen ku xigeen. Wuxuuna magacaabayaa maamule guud.

d) Wuxuu ansixinayaa magacaabista ku Xigeenka maamulaha iyo mas'uuliyiinta kale ee uu u soo gudbiyo maamulaha guud.

r) Wuxuu soo saarayaa xeer-hoosaad lagu go'aaminayo nidaamka shaqo ee isaga u gaar ah.

s) Wuxuu xaqiijinayaa in sida sharciga lagu xusay loo ururiyey canshuurta isticmaalka dhulka, canshuurta dakhliga hawlaha beeraha iyo canshuuraha iyo lacagaha kale ee adeegga.

Sh) Wuxuu sida ku habboon u isticmaalayaa ilaha dakhliga degmada ee ka baxsan miisaaniyada u qoondeeyo, miisaaniyadana inta uu baadho ayuu ansixinayaa. Miisaaniyadda guud ee deegaanku u qoondeeyo isagoo ku salaynaya sida ay u kala horeeyaan

Baahida degmada ayuu u qoondaynayaa isticmaalkeedana dabagalayaa, kana warhaynayaa.

dh) Isagoo hay'addaha ku habbon ee dawladda deegaankaka codsanaya aragtidooda ayuu magacaabayaa mas'uuliyiinta/madaxda kale ee ka baxsan maamulka degmada.

c) Wuxuu dhaqan-gelinayaa awaamiir wax ka taraysa in la xaqiijiyo nabad-gelyada iyo xasiloonida degmada.

Qod.78^{aad}

Af-hayeenka Golaha Xildhibaanada degmada.

1. Af-hayeenku wuxuu hoos tagayaa golaha degmada, wuxuuna xil ka saran yahay inta uu wakhtigeeda suggo in uu shir ugu yeedho golaha, isla markaana hoggamiyo golaha.
2. Awoodaha iyo hawlaha kale ee faah-faahsan ee Af-hayeenka kolba sida ay ku habbon tahay waxaa loo adeegsanayaa kuwa ku xusan dastuurkan ee la xidhiidha Af-hayeenka Golaha deegaanka.

Qod.79^{aad}

Ku Xigeenka Af-hayeenka Golaha Xildhibaanada Degmada.

1. Af-hayeen ku xigeenku wuxuu qabanayaa hawlaha si gaar ah ugu xil-saaraan Af-hayeenka Golaha iyo Golaha degmadu.
2. Wuxuu marka aanu joogin matelayaa, hawshiisana qabanayaa af-hayeenka.
3. Wuxuu hoos tagayaa af-hayeenka degmada iyo Golaha degmada.

Qod.80^{aad}

Shirka iyo Muddada shaqo ee Golaha Xildhibaanada degmada.

1. **Golaha degmadu saddexdii biloodba hal mar ayuu shirayaa.**
2. Marka shirka ay yimaadaan in ka badan 2/3 xubnaha shirku wuu furmayaa. Go'aanka waxaa lagu gaadhayaa cod hal dheeri ah.
3. Muddada shaqo ee golaha Xildhibaanada degmadu wuxuu noqonayaa shan sanno. Bil ka hor inta aanay dhamaanin muddada shaqo ee goluhu waxa la qabanayaa, la soona gaba-gabaynayaa doorasho. Marka ay dhammaato muddada shaqo ee golihii hore wakht bil gudaheed ah ayuu hawshiisa bilaabayaa golaha cusub.
4. Shirarka golaha xildhibaanadu degmada si cad ayaa loo wadayaa, goluhu wakhti aanu ku jirin shirkiisa caadiga ah af-hayeenku wuxuu isugu yeedhi karaa shir deg-deg ah. Haddii

in ka badan qayb oo ka tirsan deg-deg ah, Af-hayeenka waxaa waajib ku ah in uu isugu yeedho golaha shir deg-deg ah.

Qod. 81^{aad}

Xafiiska golaha xildhibaanada degmada

Golaha degmadu wuxuu yeelan karaa xafiis.

Qod. 82^{aad}

Golaha Hawl-fulinta degmada.

1. Golaha hawl-fulinta degmadu waa hay'ad ay ku jiraan Guddoomiyaha, G/ku Xigeenka degmada iyo weliba madaxda xafiisyada qaybaha waaweyn ee fulinta ee ka dhisan degmada.
2. Hay'adda sharci fulinta ee degmadu waa golaha hawl-fulinta degmada. Wuxuuna hoos tagaa guddoomiyaha iyo golaha degmada.
3. Xubnaha golaha hawl-fulinta degmadu hawlaha ay ku sameeyaan awoodooda dawladda iyo go'aanka ay gaadhaan si wada jir ah ayey mas'uuliyadi uga saran tahay.

Qod.83^{aad}

Awooda iyo waajibaadka golaha hawl-fulinta degmada.

Golaha maamulka degmadu wuxuu yeelanayaa awoodaha iyo hawlaha soo socda;

b) wuxuu degmada ka dhaqan-gelinayaa siyaasadaha, shuruucda, awaamiirta, qorsheyaasha iyo barnaamijyada dawladda federaalka iyo deegaanka.

t) Wuxuu isku duwayaa hay'addaha fulinta ee degmada ka jira, hawshoodana dabagalaa, hoggaminayaana.

j) Wuxuu diyaarinayaa miisaaniyad sannadeedka degmada, una

Gudbinayaa golaha degmada marka la ansixiyana hirgelinayaa.

x) Wuxuu sida sharciga ku cad ururinayaa lacagta isticmaalka

Dhulka miyiga, canshuurta dakhliga hawlaha beer-falida iyo dakhliyada kale. Wuxuu daraasad ku samaynayaa xaalada lagu heli karo dakhliyo dheeraad ah si go'aan looga gaadho u gudbinayaa golaha degmada.

Kh) Wuxuu ilaalinayaa nabad-gelyada iyo xasiloonida degmada, Wuxuuna hoggaaminayaa hawshoodana xidhiidhnayaa hay' Addaha booliska iyo nabad-gelyada ee degmada.

d) Wuxuu si balaadhan shacabka ugu baraarujinayaa hawlaha horumarka. Wuxuu dedejinayaa horumarka miyiga, wuxuu ilaalinayaa, daryeelayaa, barwaaqaynaana khayraadka dabiiciga ah.

nta uu diyaariyo qorsheyaasha dhaqaale, bulsho

yo maamul ayuu si loo ansixiyo ugu gudbinayaa golaha degmada. Marka la oggolaadona wuu hirgelinayaa.

Wuxuu isagoo wakhitgeeda la sugaya qabanayaa hawlaha horumarinta khayraadka xoolaha ee aasaaska, beeraha ee degmada. Wuxuu tixgelin gaar ah siinayaa oo u qabanayaa hawlaha ilaalada iyo daryeelka horumarka khayraadka dabiiciga ah.

Sh) Wuxuu si joogto ah u dabagalayaa in daryeelka iyo ilaalada ay u Dabagalayaa in ay u mudan yihiin ascaarta Laga helo degmada.

dh) Waxa kale oo uu qabanayaa hawlaha kale ee looga xilsaaro golaha degmada iyo golaha maamulka deegaanka.

Qod.84^{aad}

Magacaabista iyo Muddada shaqo ee Guddoomiyaha

degmada.

1. Guddoomiyaha degmada waxa magacaabaya golaha degmada marka uu u soo dhaweeyo ururada siyaasadeed ee golaha degmada ku guulaysta ama codka badan hela.

2. Haddii aanan si ka duwan loo dhigin muddada shaqo ee guddoomiyaha degmada waxay noqonaysaa muddada shaqo ee golaha degmada.

Qod.85^{aad}

Awooda iyo waajibaadka
guddoomiyaha degmada.

1. Guddoomiyaha degmadu wuxuu u tirsan yahay golaha Xildhibaanada degmada iyo madaxweynaha degaanka, wuxuuna yahay hoggaamiyaha hawlaha maamulka ee degmada.
2. Iyadoo sideeda ay tahay sida ku xusan qodab hoosaadka 1^{aad} ee qodobkani, guddoomiyuhu;
  - b) Wuxuu matelayaa, shirinayaa, hoggaaminayaa golaha hawl-fulinta ee degmada
  - t) wuxuu xaqiijiyaa in degmada laga dhaqan geliyey siyaasada,shuruucda,awaamiirta & barmaamijyada dawlada federalka & deegaanka.
- j) wuxuu si guud iskugu dubaridayaa,u hogaamiyaa, una dabagelayaa hawlaha xubnaha golaha hawl fulinta degmada hay'adaha kala gedisan & tuulooyinka ka midka ah.
  - X) wuxuu ka warhaynayaa kana dhaqan galkeedana dabagelayaa in waqtiga loogu talo galay lagu diyaariyey adeegyada bulshada barmaamijyada horumarinta dhaqaalaha & qorshayaasha degmada.
  - Kh) marka lagu daro gudoomiye kuxigeenka degmada wuxuu golaha degmada u dhawrayaa kana ansixinayaa magacaabida xubnaha golaha hawl fulinta degmada.
- d) wuxuu dusha ka hoggaaminayaa, kana warhayaa xooggaga nabad-gelyada iyo Booliska maleeshiyada ee loo dhisay in ay sugaan sharciga iyo nidaamka amaanka degmada.
- r) waxa kale oo uu qabanayaa hawlaha kale ee looga xilsaaro Golaha fulinta degmada iyo Madaxweynaha degaanka .

Qod. 86^{aad}

Magacaabista, Awooda iyo waajibaadka G/ku xigaeenka degmada

Marka uu soo dhaweeyo Guddoomiyaha degmadu waxa magacaabistiisa ansixinaya Golaha degmada. Wuxuuna yeelanayaa awooda iyo hawlaha soo socda:-

1. wuxuu qabanayaa hawlaha ay si gaar ah ugu xilsaaraan Guddoomiyaha iyo Golaha hawl-fulinta degmada.
2. marka aanu Guddoomiyuhu joogin ama aanu hawsha qaban-karaynin, ayuu isagoo metalaya hawsha qabanayaa.
3. Guddoomiye ku Xigeenka degmadu, hawlaha hoos tagayaa Guddoomiyaha degmadaiyo Golaha hawl-fulinta degmada.

Qod. 87^{aad}

Xafiiska Maamulka degmada

- 1- xafiiska Golaha hawl-fulinta degmada waxa hoggaaminaya mas'uul hawshaas u qaabilsan oo uu magacaabay Guddoomiyuhu.
- 2- Qoddobada la xidhiidha awooda iyo waajibaadyada xafiiska Madaxweynaha deegaanka ee dastuurkan ku xusan, kolba sida ay ugu habboon yihiin ayaa loogu adeegsanayaa xafiiska Golaha hawl-fulinta degmada.

Qod. 88^{aad}

Dhismaha Goleyaasha magaalada.

- 1- Magaalooyinka ka jira deegaanku waxay yeelanayaan gole magaalo oo ku salaysan heerka korida horumarkooda.
- 2- Awooda iyo waajibaadka golaha magaalada iyo weliba xidhiidhka ay la laeeyihiin hay'addaha kale ee dawladaa waxa lagu soo saari doona sharci faah-faahsan.

CUTUBKA SAGAALAAD
AWOODA IYO QAAB-DHISMEEDKA TUULADAHA.

Qod. 89aad
QAAB-DHISMEEDKA IYO AWOODA TUULADA.

- 1- Tuuladaha waxa loo dhisayaa si joogto ah iyo si guurtaba. Bulshada guurta goobta ay joogaan waxa loo dhisayaa qaab tixgelinaya xaaladaha nololeed ee bulshada oo ku salaysan daraasada. Faah-faahinteedna sharci ayaa lagu soo saarayaa.
- 2- Maamulka xaafadu qaybta maamulka dawladda ee u dambaysa sida uu dhigayo dastuurkani, wuxuu hoos tagayaa kolba xaalada sida ay tahay, magaalada ama maamulka degmada uu ka tirsan yahay faah-faahinta sharci ayaa lagu soo saarayaa.
- 3- Xaafadu waxay yeelanaysaa hay'adaaha hoos ku cad;

golaha tuulada

t) golaha maamulka tuulada iyo

j) maxkamadda bulshada.

Qod.90aad
Golaha Xildhibaanada tuulooyinka.

- 1- Golaha xaafadu waa hay'adda awooda sare ee shacabka tuulada degan.

- 2- Xubnaha golaha tuulada wxa toos u soo dooranaya dadweynaha tuulada.
- 3- Xubnaha goluhu waxay hoos tagayaan shacabkii soo doortay.
- 4- Golaha xaafadu wuxuu hoostagaa kolba xaaladu sida ay tahay golaha magaalada ama golaha degmada ee uu ku hoos jiro.

Qod.91aad

Awooda iyo waajibaadka golaha tuulada

Golaha xaafadu wuxuu yeelanayaa awooda iyo hawlaha hoos ku xusan;

- 1- wuxuu xaqiijinayaa in la dhaqan geliyey qorsheyaasha iyo awaamirta u soo saaro golaha degmadu.
- 2- Wuxuu xubnaha golaha tuulada doorasha kaga dhex magacaabayaa Af-hayeenka, Af-hayeen ku Xigeenka, guddoomiyaha iyo G/ku Xigeenka xaafadda. Wuxuu dhisayaa golaha maamulka xaafadda.
- 3- Wuxuu ansixinayaa magacaabista guddoomiye ku Xigeenka, hawl-fulinta iyo garsooreyasha maxakammadaha bulshada xaafada ee u soo gudbiyo guddoomiyaha xaafaddu.
- 4- Wuxuu xaqiijinayaa in sharciga iyo nidaamka laga sugay xaafadda
- 5- Wuxuu dabagalayaa hawlaha daryeelka iyo horumarinta khayraadka dabiiciga ah.

Qod.92aad

Af-hayeenka iyo Af-hayeen ku xigeen golaha Xildhibaanada tuulada

Golaha tuulada waxa hoggaaminaya af-hayeen iyo af-hayeen ku xigeen laga dhex dooranayo xubnaha. Faaf-faahintana sharci ayaa lagu soo saarayaa.

Qod.93aad

Qaab dhismeedka golaha hawl-fulinta tuulada

- 1- golaha hawl-fulinta waa hay'adda fulinta ee hoose oo ka koobana guddoomiyaha G/ku Xigeenka degmada iyo xubnaha kale ee sharciga lagu go'aaminayo.
- 2- Golaha maamulka xaafadu wuxuu hoostagayaa golaha tuulada iyo golaha maamulka degmada ama sida ay lagama maarmaan u tahay maamulka magaalada.

Qod.94aad

Awooda iyo waajibaadka golaha hawl-fulinta tuulada.

1- Golaha hawl-fulinta tuuladu wuxuu yeelanayaa awooda iyo_hawlaha hoos ku cad;

Wuxuu diyaarnayaa barnaamijyada iyo qorsheyaasha horumarinta , una gudbinayaa golaha tuulada, kana ansixinayaa, dhaqan-gelinayaana.

Wuxuu qabanayaa hawlaha horumarinta daryeelka iyo ilaalinta hayraadka dabiiciga ah, wuxuuna shacabka ku baraarujinayaa, suguna dubaridayaa hawlaha horumarinta.

Wuxuu dedejinayaa hourmarka miyiga.

Wuxuu warbixin waxqabadka ah wakhti kastaba gudbinayaa golaha xaafadda.

Waxa kale oo uu qabanayaa hawlaha kale ee looga xilsaaro

Golaha xaafadda.

Qod.95^{aad}

Magacaabista iyo Muddada shaqo ee Guddoomiyaha

Tuulada

1. Guddoomiyaha xaafadda waxa doorasha lagaga dhex xulanayaa xubnaha tuulada.
2. Haddii aana si ka duwan loo dhigin, muddada shaqo ee Guddoomiyaha tuulada waa muddada shaqo ee golaha tuulada.

Qod. 96^{aad}

Awooda iyo Waajibaadka Guddoomiyaha tuulada

1. Guddoomiyaha xaafaddu wuxuu ka tirsan yahay golaha tuulada iyo kolba sida ay xaaladu tahay maamulka degmada ama magaalada xaafaddu ka tirsan tahay. Waa wakiilka tuulada, hoggaamiyaha hawlaha maamulka iyo guddoomiyaha golaha kaabineega.
2. iyadoo sideeda ah arrinta ku xusan qodob- hoosaadka laad ee qodobkan guddoomiyaha xaafadda wuxuu leeyahay awooda iyo hawlaha hoos ku cad;
  - b) wuxuu shirinayaa, hoggaaminayaana golaha hawl-fulinta ee degmada.
  - t) Wuxuu hubinayaa, dabbagelayaana in ay xaafadda ka hirgashay siyaasada, shuruucda, xeer-hoosaadyada, awaamiirta iyo qorsheyaasha ka soo baxa hay'addaha maamul ee ka sareeya.
- j) Wuxuu golaha degmada u gudbiyaa kana ansixiyaa magacaabista, xubnaha kale ee golaha maamulka tuulada oo uu ku jiro G/ku Xigeenka xaafaddu.
- x) Wuxuu si loo magacaabo golaha tuulada, u gudbinaya faah-faahinta garsooreyaasha musharixiinta ah ee maxk-amaada bulshada.

Qod.97^{aad}

Awooda iyo Waajibaadka guddoomiye ku Xigeenka tuulada

Guddoomiye ku Xigeenka xaafadda waxa soo xulaya guddoomiyaha xaafadda magacaabistiisana ka ansixinaaya golaha tuulada, wuxuuna qabanayaa hawlaha soo socda;

- 1) wuxuu qabanayaa hawlaha si gaar ah ugu xilsaraan guddoomiyaha xaafadda iyo golaha hawl-fulinta .
- 2) Marka aanu joogin Guddoomiyaha xaafadda ama aanu shaqada qaban karaynin, ayuu isagoo matalaya hawlahana qabanayaa.

- 3) Guddoomiye ku Xigeenka xaafaddu wuxuu u tirsanyahay Guddoomiyaha tuulada iyo Golaha maamulka tuulada.

Qod.98^{aad}

Maxkamadda Bulshada ee tuulada.

- 1- waxa Dastuurkan lagu dhisay Maxkamadda bulshada ee tuulada oo noqonaysa hay'adda Garsoorka bulshada ee xaafadda. Faah-faahinta sharci ayaa lagu soo saarayaa.
- 2- Garsooreyaasha Maxkamadda bulshada waxa loo magacaabayaa sida uu dhigayo qodob-hoosaadka 3 ee qodobka 91 ee dastuurkan.
- 3- Muddada shaqo ee garsooreyaasha maxkamadda bulshadu wuxuu noqonayaa muddad shaqo ee golaha tuulada. Faah-faahinta sharci ayaa lagu soo saari doonaa.

CUTUBKA TOBNAAD

MABAADI'DA SIYAASADEED EE DEGAANKA

Qod.99^{aad}

Ujeeddooyinka

1. Hay'ad kasta oo ka tirsan dawladda degaanka markay fulinayso dastuurka fedaraalka ama kan degaanka, sharciyada kale iyo siyaasaddaba waa inay bar tilmaameed cad ka dhigato cutubkan .
2. Cutubkan dhexdiisa ereyga Dawladda waxaa loola jeedaa Dawladda Degaanka Soomaalida.

Qod.100^{aad}

Ujeeddooyinka siyaasadeed

- 1) Dawladda oo ku dhaqmaysa mabaadiida dimoqraadiga ah, waa inay shacabka soomaalida heer walba u diyaariso siduu iskii iskugu maamuli lahaa.
- 2) Dawladda waxa xil ka saaran yahay xoojinta sinaanta iyo walaalnimada ka dhaxaysa deegaanada kale.

Ujeeddooyinka dhaqaale.

- 1) Dawladda waxa saaran xil culus oo ku wajahan sidii ay muwaadiniinta ugu jhayn lahayd ka faa'iidayso buuxa ee aqoonta iyo khayraadka dabiiciga ah ee dhulka .
- 2) Maadaama xuddunta dhaqaalaha deegaanku tahay khayraadka xoolaha, waxaa dawladda xil ka saaran yahay marka la diyaarinayo siyaasadda iyo barnaamijyada horumarineed inay tix-geliso sidii xoola dhaqatada nolol deggen loogu samayn lahaa ayna uga faa'iidayso lahayeen kaabayaasha dhaqaale.
- 3) Dawladda waxa xil ka saaran yahay xaqiijinta in muwaadiniintu fursad siman u helaan kor u qaadida xaaladahooda dhaqaale iyo gacan ka gaysashada sidii hantida loogu qaybin lahaa sinaan.
- 4) Waxay Dawladdu dadaal adag u galaysaa iyadoo la kaashanaysa hay'addaha federaalka sidii dhaqaalaha deegaanka loogu xidhilaha dhaqaalaha guud ee wadanka.
- 5) Dawladda deegaanka waxay dhiirigelinaysaa, tallaabooyin wax ku ool ahan ka qaadaysaa in maal-geliyeyaasha gaarka ahi ay ka qayb -qaataan horumarka deegaanka.
- 6) Dawladdu iyadoo dhulka iyo khayraadka dabiiciga ah ku haysa magaca dadweynaha, waxa xil ka saaran yahay inay ugu adeegto danta guud ee dadweynaha iyo horumarkoodaba.
- 7) Marka la dejinayo siyaasadaha iyo qorsheyaasha horumarineed ee deegaanka, dawladda deegaanku waa inay ka qayb-gelisaa dadweynaha. Waana inay taageerto dhaq-dhaqaaqyada hormarineed ee ay wadaan.
- 8) Dawladdu iyadoo isku gaynaysa xoogga, aqoonta iyo lacagta dadweynaha waa inay diyaarisaa tab lagu xaqiijinayo horumar deg-deg ah, waana inay dadweynaha ka siisaa doorka ugu balaadhan ee dhaq-dhaqaaqyada horumarta dhaqaale, hase yeeshee iyadoon ku koobnayn diyaarinta siyaasadaha iyo qorsheyaasha oo keliya waa inay shacabka ka qayb-gelisaa fulinta iyo dabagalkoodaba.
- 9) Dawladdu waa inay diyaarisaa qaab ay haweenku si sinaan leh uga qayb-qaataan dhaq-dhaqaaqyada bulsho, dhaqaaleed iyo siyaasadeed ee deegaanka.

- 10) Dawladdu waa inay xil culus iska saartaa arrimaha caafimaadka, nabad-gelyada iyo u qaadida heerarka nololeed ee shacabka iyo shaqaalahaba.
- 11) Waxay dawladdu dadaal adag u gelysaa kor u qaadida kobcinta dhaqaalaha iyo bulshada deegaanka ee hooseeya.

Qod.102^{aad}

Ujeeddooyinka Bulshada

1. Hadba sida awooda dalke iyo deegaankuba u saamaxdo waxa muwaadiniinta degaanka loo fidinayaa adeegyada waxbarasho, caafimaad, helid biyo nadiif ah, hoy, cunto iyo bad-baadada bulshada.
2. Waxbarshadu waa inay u socoto si ka madax banana faragelin-ta diinta, siyaasada iyo saamayn kale oo dhaqameed.
3. Dawladdu waxay ku talaabsanaysaa ka hortagga masiibooyinka dabiiciga ah iyo kuwa dad sameega ah. Haddii ay dhacaana waxay dadkii ku waxyeeloobay u fidinaysaa gargaar deg-deg ah.

Qod.103^{aad}

Ujeeddooyinka dhaqanka

1. Dawladda waxa saaran xilka kobcinta siman ee dhaqamada iyo caadooyinka dadweynaha deegaanka ee aan ka hor imanayn xuquuqaha aasaasiga ah, sharafta qofka iyo dimoqraadiyada ee dastuurka federaalka iyo deegaanka ku astaysan.
2. Waxa dawlaada xil ka saaran yahay inay abuurto hay'addo faafiya, kobciyana khayraadka dabiiciga ah, dhaqanka, hidaha, taariikhda iyo luuqada deegaanka.
3. dawladdu iyadoo ku xisaabtamaysa awoodeeda waa inay fidisaa suugaanta, culuunta sayniska iyo farsamooyinka casriga ah.
4. dawladda deegaanka waxa xil ka saaran yahay abuurida xoog dhslinyaro oo jismi ahaan iyo caqli ahaanba dhisan oo ka madax banana dhammaan maan-dooriyeyaasha kala duwan oo si firfircooni ah u hanan kara mas'uuliyada deegaanka mustaqbalka,

isla markaana dalkooda jecel, isku kalsooni buuxdana leh, una taagan taagan shacabkooda.

Qod.104^{aad}

Ujeedooyinka ilaalinta deegaanka

1. Dawladda waxa saaran waajib ah in muwaadin kasta oo deegaanka ku nooli helo, degaan caafimaad iyo nadaafad leh.
2. Tallaabo kasta oo lagu kobcinayo dhaqaalaha deegaanka, waa inaanay deegaanka waxyeelo u gaysan.
3. Dejinta, fulinta siyaasadaha iyo barnaamijyada ku wajahan deegaanka, waa in lagala tashado dadweynaha deegaanka ku nool.
4. Dawladda deegaanka iyo shacabka deegaankaba waxay u xilsaaran yihiin dhawrista deegaanka. Gaar ahaan si looga hortago, loona yareeyo waxyeelada nabaad-guurka, dawladu waxay qaadaysaa talaabo kasta oo lagama maarmaan ah.

CUTUBKA 11-AAD

QODOBO KALA DUWAN.

Qod.105^{aad}.

Ku dhawaaqida Xaalad Deg deg ah.

1. Markay dhacdo masiibo dabiici ah ama dad samee ah ama cudur khatar geliya caafimaadka bulshada oo isla markaa aan Golaha xildhibaanadu shir ku jirin, Guddiga hawl fulinta deegaanku waxay ku dhawaaqi karaan xaalad deg deg ah .
2. Shan & Toban (15) cisho gudahood marka la hirgeliyo ku dhawaaqida xaalada deg dega ah, Afhayeenka Golaha xildhibaanadu wuxuu shir ugu yeedhayaa kana ansixinayaa xaalada deg deg Golaha Xildhibaanada.
3. Amarka deg dega ah ee uu soo saaray Golaha Hawl fulintu ee deegaanku ansixiyaan ee Golaha Xildhibaanadu wuxuu shaqayn karaa lix (6) bilood keliya. Hase ahaatee marka

golaha xildhibaanadu 4/3 (afar Dalool saddex) uu ka ansixiyo xaalada deg dega ah waxaa la cusboonaysiin karaa afartii biloodba mar.

4. Amarka deg dega ah ee uu soo saaray Golaha hawl fulinta isla markaana ku ansixiyey golaha Xildhibaanada & talaabooyin kasta oo la qaado, sinaba uma xakamayn karaan xuquuqaha lagu xusay qodobada lagu xusay dastuurka 15-aad, 16-aad 17-aad , 18-aad(1),21-aad(1),25aad,27aad(1) & 29-aad.

Qodb.106-aad.

Fulinta Xaaladaha Degdega ah ee Guddiga Baadhista.

1.Marka deegaanka lagu dhawaaqo xaalad deg deg ah xubnaha golaha xildhibaanadu wuxuu soo xulayaa Todoba (7) xubnood oo sharci yaqaan ah oo ku magacaaban Guddiga Hawl-fulinta (cabinet) xaalada deg dega ah ee baadhista guddigan waxaa la aasaasayaa waqtiga uu golaha xildhibaanadu uu ansixiyo xaalada deg dega ah.

2.Guddiga hawl fulinta baadhista xaalada deg dega ah waxay yeelanayaan xilka & waajibaadka soo socda.

b) waxay soo bandhigayaan bil gudaheed magacyada shaqsiyaadka lagu xidhay xaalada deg dega ah awgeed.

t) waxay hubinayaan waqtiga xaalada deg dega ah ee lagu jiro talaabada laga qaadanayo in aanay ahayn qaar bini'aadaminimada lidi u ah.

J) marka xaalada deg dega ah lagu jiro talaabooyinka lidiga ku ah bini'aadaminimada dadka ku talaabsaday ayuu guddigu horkeenayaa maxkamadaha.

X) guddigu marka uu aamino talaabooyinka qaarkood inay lidi ku yihiin bini'aadaminimada ayaa waxay u soo bandhigayaan madaxweynaha deegaanka ama golaha hawl-fulinta ee deegaanka si tallabooyinkaas loo saxo.

Kh) Wakhtiga xaalada deg-dega ah lagu jiro marka isweydiiyo inuu sii socdo waya ka dhiibanayaan fikirkooda.

Qod.107^{aad}

Hanti- dhawrka guud

1. Hanti dhawrka guud ee deegaanka waxa lagu magacaabayaa soo dhawaynta madaxweynaha deegaanka, lagana ansixinayaa Golaha Xildhibaanada deegaanka.
2. Hanti-dhawrka guud wuxuu xaqiijinayaa in xafiisayada deegaanku iyo kuwa kaleba miisaaniyadii loo qoondeeyey sannadkaas in shaqooyinkii loogu talo-galay loo isticmaaly. Waxaanu warbixinteeda u soo gudbinayaa golaha Xildhibaanada deegaanka.
- 3.Hanti-dhawrka guud wuxuu miisaaniyadiisa si toos ah uga ansaxsanayaa golaha Xildhibaanada deegaanka.
- 4.Hanti-dhawrka guud wuxuu u tirsan yahay Xildhibaanada deegaanka.
- 5.Awooda iyo waajibaadka shaqo ee hanti-dhawrka guud tafaasiirteeda waxa lagu go'aamin doonaa sharci.

Qod.108^{aad}

Soo bandhigida dib u habaynta Dastuurka

Soo bandhigida dib u habaynta dastuurka waxay suurto-gelaysaa;

- 1.marka xubnaha golaha Xildhibaanada deegaanka saddex daloolow mid (1/3) ay taageeraan.
- 2.marka cod hal dheeri ah Golaha hawl-fulinta deegaanku ku taageero
- 3.Harka Golaha Xildhibaanada degmooyinku saddex daloolow mid (1/3) ay codsadaan.

Qod.109^{aad}

Dib u habaynta Dastuurka

1. Qoddobada Cutubka labaad iyo saddexaad wax dib loogu habayn karaa sida ku cad qodobka 105aad ee Dastuurka Federaalka.
2. Qoddobada ka baxsan qodobkan tirsigiisa koowaad waxa dib loo habayn karaa marka Golaha Xildhibaanada deegaanku ay ku ansixiyaan cod dhan 2/3 (laba meelood saddex).

Qod.110^{aad}

Nuqulka rasmiga ah

Nuqulka Afsoomaaliga ah ee Dastuurka ayaa leh aqoonsiga sharci ee rasmiga ah.